

Mátyás Király Emlékév, 2018

A Miniszterelnökség Nemzetpolitikai Államtitkársága által meghirdetett, kiemelkedő történelmi személyiségeink köré épített egész éves programsorozatok közül az első a 2016-os Márton Áron Emlékév volt. Az 1896-ban született erdélyi püspökre emlékező egyéves programsorozat egyházi fővédnöke Exc. és Ft. dr. Jakubinyi György-Miklós érsek, világi fővédnöke dr. Áder János köztársasági elnök volt. A Márton Áron születésének 120. évfordulója alkalmából megrendezett emlékév során megvalósult események, rendezvények a Kárpát-medence magyarsága számára mutatták be a hitvalló, a huszadik század diktatúráinak szörnyűségei ellen bátran fellépő, a kisebbségi létben maradt magyarság közösségét összefogó és védelmező püspök életművét. Az emlékév a szervezők számára is rendkívül sok lélekemelő élményt jelentett, akárcsak az ahhoz kapcsolódó egyes eseményeken részt vett több ezer fő számára.

A 2016-os Márton Áron Emlékév rendkívül kedvező fogadtatása és a programsorozat sikere után Potápi Árpád János nemzetpolitikáért felelős államtitkár 2017-re Szent László Évet hirdetett a lovagkirály trónra lépésének 940. évfordulója alkalmából, amelynek fővédnöke dr. Semjén Zsolt miniszterelnök-helyettes volt. A „*Tiszta hittel, erős kézzel*” jeligével meghirdetett újabb, egész éves programsorozatban az előző évihez hasonlóan liturgikus események, szentmisék, vándorkiállítások, konferenciák, tanulmányi versenyek, önálló kiadványok idézték föl a szent uralkodó életművét. Kárpát-medence-szerte több tízezer ember vett részt a különböző egyházi és világi eseményeken. A történelmi Magyarország területén túl Lengyelországban is sor került több megemlékezésre, zárandoklatra. Az emlékév Őszentsége Ferenc pápához is eljutott, aki a pápai audiencia alkalmával megáldotta az Országos Lengyel Önkormányzat által elindított Szent László-lángot.

A két sikeres emlékév bizonyos értelemben műfajt teremtett a Nemzetpolitikai Államtitkárság számára, ezért magától értetődő volt, hogy 2018-ban folytatódnia kell, így ebben az évben (id. dr. Lomnici Zoltán, az Emberi Méltóság Tanácsának elnöke indítványára) az 575. éve született és uralkodását 560 évvel ezelőtt megkezdő Mátyás királyra emlékeztünk. A programsorozat fővédnöke idén is dr. Semjén Zsolt miniszterelnök-helyettes volt. Mátyás olyan időszakban állt a Magyar Királyság élén, amikor a keresztény Európa létét fenyegető legnagyobb veszélyt az oszmán birodalom terjeszkedése jelentette. Az expanzió sok évszázados szenvedést, háborús állapotokat és a fejlődés megtorpanását hozta a Magyar Királyságtól délre élő népek számára, de Mátyás idején ez a terjeszkedés nem jutott tovább Magyarország déli határain. Ezzel jelentős mértékben hozzájárult ahhoz, hogy megakadályozza a további muzulmán terjeszkedést Nyugat-Európa országai irányába. Azok így viszonylag nyugodtan fejlődhettek, erőforrásaikat inkább az egymással való dinasztikus és vallási küzdelmeikre összpontosítva, miközben tudomást sem vettek az oszmán fenyegetésről. Nem véletlen tehát, hogy a korszak törökverő hősei, köztük Hunyadi János és fia, az erőskezű uralkodó, Mátyás király emléke máig elevenen él a magyarság és a környező népek emlékezetében.

Mátyás király uralkodói teljesítménye az utókor ítélete alapján is kiemelkedő volt. Az 1458-as királlyá választásától 1490-ig tartó időszak szinte önálló korszaknak is tekinthe-

tő történelmünkben, azzal együtt is, hogy e korszakon belül további periódusokat különböztethetünk meg. A korabeli Magyar Királyság Európa meghatározó állama volt, még nyugati irányú hódításokra is volt lehetősége, amelyeknek uralkodói célkitűzése a legtöbb vélemény alapján a Német-Római Birodalom vezetésének megszerzése volt. Ez lehetőséget adott volna Európa erőforrásainak az egyesítésére a török teljes kiűzéséhez.

Az európai kereszténység védelme és a török elleni harc egyfajta családi örökséget is jelentett Mátyás számára, hiszen édesapja, Hunyadi János is világhírnévre tett szert mint törökverő hadvezér.

Mátyás egyértelműen európai politikát folytatott, ami a korszakban (Amerika felfedezése előtt) szinte azonos volt a világpolitikával. Ráadásul ezt úgy tette, hogy birodalmának Magyarország volt a központja, tehát – más későbbi, idegen dinasztiákból származó uralkodóinktól eltérően – nem egy idegen ország uralkodójaként vált magyar királlyá, hanem először és elsősorban magyar uralkodóként kormányzott **volt**. Magyarországot tehát nem az oszmán birodalom előtti ütközőzónának tekintette, hanem megvédendő, az európai keresztény civilizáció szerves részét képező önálló államalakulatnak, felismerve ugyanakkor, hogy csakis az európai népek összefogásával, az erőforrásaik egyesítésével lehetséges a kereszténységet elsöpörni szándékozó oszmán veszély elhárítása. A következő évszázadok igazolták ezt, Délkelet-Európa népei és a magyarok is évszázadokig voltak kénytelenek szenvedni a világhódító birodalomtól. Az itt élő népek fejlődése ezzel komoly mértékben megtorpant, áldozatvállalásunk azonban talán nem volt hiábavaló, hiszen legalább Nyugat-Európa fejlődése lehetségessé vált ebben az időszakban.

Mátyás a Magyarországot fókuszba helyező uralkodói szemléletébe illeszkedően erősítette meg az ország gazdaságát, pénzügyeit; korszerűsítette a hadsereget (a korszakban szokásos nemesi felkelés, a „banderiális” hadsereg mellett professzionális zsoldossereget szervezett) és tette világszínvonalúvá az udvarában a kultúrát. Ez utóbbiban az építkezések, a zenekultúra, az irodalom, a képzőművészetek magas színvonalú művelése mellett kiemelkednek a korvinák, a korszak tudásanyagának legjavát összegyűjtő könyvtár, amelynek megmaradt darabjai máig rendkívüli értéket képviselnek.

Tragikus, hogy Mátyás nem tudott dinasztiát alapítani, hiszen egyetlen fia, Corvin János házasságon kívül született, így nem sikerült elismertetnie törvényes utódjával. A nagy uralkodó ráadásul igen korán, 47 éves korában meghalt, így feltehetően sok terve megvalósulatlan maradt.

A huszonegyedik század előtt Mátyás korában volt utoljára erős, önálló, a világpolitikára is komoly hatást gyakorolni képes a magyar állam. A 2018-as Mátyás Király Emlékévben erre a dicsőséges múltra emlékezve szerettünk volna bátorítást adni a jelenkor és a jövő kihívásaihoz is. A történelem, bár nem ismétli önmagát, de hasonló kihívások ma is vannak. A magyarságnak a keresztény Európa megvédése érdekében tett sok évszázados áldozatvállalása nem volt hiábavaló és jelképes értelemben a génjeinkbe írta az ezzel kapcsolatos küldetéstudatot, amivel összefüggésben máig adódik feladatunk.

Az emlékév programjainak során igyekeztünk mindezekre ráirányítani a figyelmet. A Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. által finanszírozott, a Magyarság Háza, a Pro Patria Egyesület, a Kincses Kolozsvár Egyesület és más partnerszervezetek által megvalósított programsorozat több száz helyszínen jelent meg az év során.

A 2017. december 11-én Potápi Árpád János államtitkár által egy sajtótájékoztató keretében meghirdetett emlékév néhány kiemelt programját az alábbiakban foglaljuk össze.

Az emlékév megnyitó eseményére 2018. január 12-én a szegedi Dóm téren került sor a Kiss-Rigó László szeged-csanádi megyéspüspök által celebrált szentmisét követően.

2018. február 23-án a budavári Mátyás-templomban a *Magyar Örökség, Junior Prima és Prima díjjal* kitüntetett Angelica Leánykar előadásában orgona- és hegedűkíséret mellett hallhattunk hangversenyt a nagy király tiszteletére, születésének napja alkalmából.

2018. március 7-én a Parlament delegációs termében Kövér László házelnök fővédnöksége mellett került sor emlékkonferencia *Mátyás király, a törvényhozó és államférfi* címmel, amelyen mások mellett felszólalt dr. Latorcai János, a Magyar Országgyűlés alelnöke, prof. dr. habil. Szakály Sándor DSc történész, a Veritas Történetkutató Intézet igazgatója.

2018. március 7-én Potápi Árpád János államtitkár nyitotta meg a *Mátyás király – Mecénás és katona* című kiállítást Pozsonyban.

A Magyarság Háza egész évben *Az álruhás Mátyás király* című projekttel a legfiatalabb (óvodás) korosztályhoz is eljuttatva, igen sok helyszínen emlékezett a nagy királyra.

2018. május 2-án Nagymenyeren került bemutatásra a *Bibliotheca Corviniana* vándorkiállítás, amely a híres könyvtár emlékét idézte fel.

A Mátyás Király Emlékév eseményei különböző fesztiválok programjának is részét képezték, így a Felvidéken a Martoson megrendezett Mart Feszt, a Gombaszögi Nyári Tábor, a XXIX. Bálványosi Nyári Szabadegyetem és Diáktábor Tusnádfürdőn, a Sugásfürdői SIC Feszt, az ópusztaszeri Magyarok Országos Gyűlése, a Kőszegi Ostromnapok, a szegedi Nándorfehérvári Napok.

Az emlékév kiemelt helyszíne volt a nagy uralkodó szülővárosa, Kolozsvár, ahol a legfontosabb alkalom a minden évben megrendezett Kolozsvári Magyar Napok nagyszabású eseménye volt, amely idén a Mátyás királyra emlékezés jegyében telt.

Az emlékév hivatalos nyári táborát a délvidéki Adán megrendezett Vadvirág Tábor képezte. A további programok között egyebek mellett még kerékpáros zárandoklat került megrendezésre Tóth Péter Lóránt versmondónak köszönhetően, tanulmányi versenyek a Karosi Turul Hagyományörző Íjász Egyesület és Nagyvázsöny Község Önkormányzata közreműködésével, illetve elkészült egy új Mátyás-szobor a Felvidéken.

Az emlékév programjainak sorában kiemelt nap volt november 14., amikor Bécsben és Budapesten egyazon napon történt megemlékezés. Az osztrák fővárosban Potápi Árpád János államtitkár részvételével került sor az Ausztriai Magyarok Gazdasági Érdekközösségének a Kaláka Clubbal közös szervezésben konferenciára és kiállításmegnyitóra.

Ugyancsak november 14-én az Országház felsőházi üléstermében a Pro Patria Egyesület és az Országos Görög Önkormányzat együttesen tartottak egész napos, teltházás konferenciát, *Európai sorsközösség a kereszténység védelmében – A Hunyadiaktól napjainkig* címmel, Kövér László házelnök fővédnökségével. A konferencia bevezető előadását dr. Semjén Zsolt miniszterelnök-helyettestől hallhatta a közönség, akit Kiss-Rigó László megyés püspök követett. A rendezvény résztvevői izgalmas előadásokat hallhattak dr. Miklós Péter történész, az Emlékpont Múzeum igazgatója, dr. Konrad Sutarski író, dr. Kriza Ildikó néprajzkutató, a történelmi családok leszármazottai: Batthyány Boldizsár és Széchenyi Márk, Harangozó Imre néprajzkutató, valamint dr. Diószegi György Antal művelődéskutató tolmácsolásában.

A kiemelt események mellett az emlékév programjai számos más helyszínre is eljutottak, elsősorban annak a négy vándorkiállításnak köszönhetően, amelyek bejárták a Kárpát-medencét. Közülük három, egyszerre több helyen is látható volt.

Az emlékévek nemcsak azért fontosak, hogy tisztelegjünk nagyjaink előtt, hanem alkalom adnak arra is, hogy a sok száz helyszínen megvalósuló események során megéljük a magyarság határokon átívelő összetartozását, amelynek legszilárdabb alapjai a közös történelmi múltunk és csodálatos anyanyelvünk.

Gaal Gergely

A XVII. Országos Honismereti Kiadványszerkesztői Konferencia

Gödöllő, 2018. április 20–22.

A 2018. évi konferenciánk témaválasztásával – *A hagyományok átörökítése a honismereti-helytörténeti kiadványokban* – az volt a célunk, hogy áttekintsük, hogyan jelenik meg különböző tanulmányokban, kiadványokban a hagyományok kutatása, feldolgozása, legyenek meg továbbadásának lehetőségei, formái. Arra kívántuk felhívni a figyelmet, hogyan hasznosíthatók a kiadványok a települések hagyományörzésében, helytörténetének kutatásában, feldolgozásában, a szerzett ismeretanyag továbbadásában. Hozzá kívántunk járulni ahhoz, hogy a tudományos értékű dolgozatok, módszertani írások helyet kapjanak elsősorban a honismereti mozgalom kiadványaiban, de lehetőség szerint megjelenjenek a közgyűjtemények, közművelődési intézmények ez irányú kiadványaiban is. Mindehhez olyan honismereti és közgyűjteményi szakemberek segítségét kértük, akik sokirányú szakmai ismerettel, gyakorlati tapasztalattal rendelkeznek mind a honismereti munkában, mind a folyóiratok, kiadványok szerkesztésében. Meghívókat küldtünk ki tagszervezeteink tagságának, illetve sajtóanyagot juttattunk el az országos, megyei és helyi médiához.

A XVII. Országos Honismereti Kiadványszerkesztői Konferenciát ez évben Pest megyében, Gödöllőn, a SZIE Kollégiumában rendeztük 2018. április 20–22-e között, három napban. Társzervezőként az Érdy János Honismereti Egyesületünk vett részt mind a program megtervezésében, előkészítésében, mind lebonyolításában. A konferencia eredményes megrendezéséhez támogatóként megnyertük a megye és a házigazda város vezetőit, a megye közgyűjteményi szakembereit is.

A résztvevők körét meghatározta a választott téma. A megyei egyesületek közreműködésével elsősorban azok részvételére számítottunk, akik nagy tapasztalatokkal, alkalmi periodikával, folyóirattal, több tanulmánnyal vagy kiadvánnyal, jól működő honlappal rendelkeznek a témakör kutatásában, akár mint szerzők, akár mint szerkesztők. Részvételükkel szerettük volna elérni, hogy hazatérve saját megyéjükben tovább munkálkodjanak, és a konferencián szerzett ismereteikkel, tapasztalataikkal segítsék mások ez irányú munkáját. A megyékből és a határon túlról érkezők mellett számítottunk elsősorban a Pest megyei, helyi érdeklődőkre is.

Április 20-án ünnepélyes keretek között nyitottuk meg a XVII. Országos Honismereti Kiadványszerkesztői Konferenciát Gödöllőn, a SZIE Kollégiuma Gorka-termében, mintegy 80 fővel. Először Mándli Gyula, az Érdy János Honismereti Egyesület (Pest megye) elnöke, majd dr. Gémesi György, Gödöllő város polgármestere, végül Debreczeni-Droppán Béla, a Honismereti Szövetség elnöke mondott beszédet és köszöntötte a szép számú közönséget.

Ezután megkezdődtek az előadások, korreferátumok. Mándli Gyula *A kiadványszerkesztői konferenciák tapasztalatai, ajánlásai* címmel tartott összefoglaló előadást az eddigi tematikus konferenciák történetéről. Fazekasné dr. Toma Katalin *Honismeret az interneten – Mi is az a „topotéka”?* címmel egy internetes virtuális dokumentumgyűjtemény lehetőségeit mutatta be, amely egy településsel, településrészsel vagy akár egy helyi közösséggel kapcsolatos fényképeket, dokumentumokat, hangfelvételeket és más archív anyagokat hivatott megőrizni és bemutatni. Debreczeni-Droppán Béla *A Honismereti Szövetség új hon-*

lapjának bemutatásával adta elő a weboldal információs lehetőségeinek bővülését. Takáts Béla *Megyei egyesületek honlapjai a honismeret szolgálatában* címmel a tagszervezeti weboldalt elemezte. A vacsora utáni esti fórumon *Megyei honlapok bemutatkozása* (Budapest, Borsod, Csongrád, Veszprém stb.) következett és a közösségi oldalakon kínálgató lehetőségek bemutatása volt a főtéma. A beszélgetést vezette: Takáts Béla.

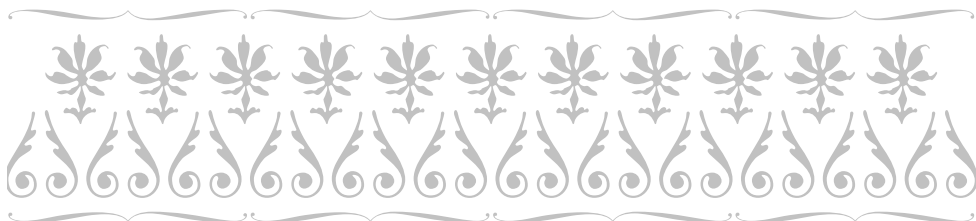
Április 21-én (szombaton) folytatódtak az előadások, korreferátumok. Dr. Hála József volt a levezető elnök. Sándor Tibor *Helyismeret online – a gyűjtés, a megosztás és a közösségfejlesztés lehetőségeit* adta közre előadásában. Mennyeiné Várszegi Judit *A helyismereti-helytörténeti faktográfiai adattárak összeállításának módszereiről* beszélt. Dr. Hála József *A Honismeret mint „zászlóshajó”* címmel a folyóirat előzményeitől és korai történetétől napjainkig mutatta be a kiadványt.

A továbbiakban a résztvevők a megyei egyesületek honismereti folyóiratairól, kiadványairól hallgatgattak meg összefoglaló előadásokat. Titkos Sándorné *Borsodi kiadványok – Honismereti Ki Kicsoda?*, Pál Lászlóné *Csongrád megyei helytörténeti kiadványok*, Néma Sándor *A Szülőföldünk helytörténeti pályázat anyagának sorsa*, Mayer László *Vasi honismereti folyóiratok*, dr. Csiszár Miklós *Veszprémi Szemle*, végül Gábrriel Tibor *Városunk – A Budapesti Honismereti Híradó bemutatása* címmel tartottak előadásokat.

Az ebéd után a konferencia folytatása következett, amelynek levezető elnöke Végső István volt. Kuglics Gábor *A blog mint a helytörténetírás új eszköze* címmel tartott előadást. Ebben az ismeretterjesztés érdekes lehetőségeként mondta el saját tapasztalatait. Szalainé Bodor Edit *Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár Savariensia Gyűjteményét* mutatta be. Érdekességekkel és fejlesztésekkel tekintette át a gyűjtemény történetét. Gönczi Krisztina *A Gödöllő Városi Könyvtár helyismereti és cserkészgyűjteményének szerepe a hagyományok átörökítésében* címmel tartott érdekes előadást. A cserkészmozgalom igen gazdag iratanyagának történetét ismerhettük meg. Mecsériné Doktor Rozália *A körmendi könyvtár fotógyűjteménye* című előadásában felvázolta az adattárban rejlő lehetőségeket. Roncz Melinda könyvtáros felvidéki honismereti folyóiratok kapcsán adott kimerítő áttekintést. Biszak Sándor igazgató az Arcanum adatbázisainak továbbfejlesztéséről, az eddig elért eredményekről beszélt. Az esti fórumon a helytörténeti kiadványok börszójét dr. Hála József vezette. Kemény Attila Tök település honismereti munkásságát ismertette. Szakáll Lászlóné dunakeszi helytörténeti kiadványait mutatta be. Végső István Kiskunhalas és a Páztortúz Egyesület kiadványairól tartott előadást. Benedek Ágnes a budapesti XVI. kerület helytörténeti és közművelődési tevékenységét ismertette.

Április 22-én (vasárnap) tanulmányutat tett a konferencia érdeklődő köre Gödöllőn. Történelmi hagyományokról és a cserkészetéről a Gödöllői Múzeumban tudhattunk meg többet. A Királyi Váróteremben a dualizmus korának egyes fejezeteivel ismerkedhettünk.

Végső István

Mátyás-konferencia Kecskeméten

A Mátyás-emlékév alkalmából a Bács-Kiskun Megyei Honismereti Egyesület 2018. júniusban, Kecskeméten konferenciát rendezett, amelynek szervezésével, lebonyolításával engem bízott meg. Jó alkalom volt ez arra is, hogy a kolozsvári Kőváry László Honismereti Kör tagjait – akikkel együttműködési megállapodásunk van – viszontlátogatásra hívjuk. Elfogadva a meghívásunkat, az egyesület elnöke, Kiss Margit és egy elnökségi tag, Szálassy Nagy Erzsébet részt vett a rendezvényen. Az eseménynek a Református Konviktus adott helyet. Kísérőrendvényként tagtársunk, Sebestyén Imre ismert képeslapgyűjtő anyagából szép kiállítást állított össze Ádám András, egyesületünk tagja. Millisits Máté művészettörténész *A Hunyadiak története* című kiállítási anyagát pedig Székelyné Körösi Ilona, az egyesület elnöke szerezte meg erre az alkalomra.

A nyitóelőadást Varga Istvánné történelemtanár, helytörténeti kutató tartotta *A Hunyadi család eredetelmélete és az ifjú Mátyás* címmel. Beszélt a Zsigmond- és Corvinus-legendáról, majd Hunyadi Mátyás születéséről, neveltetéséről, egészen királlyá választásáig.

A nagy érdeklődéssel kísért előadást dr. Békés József nyugalmazott történelemtanár *Mátyás, a hadvezér* című exozéja követte. Mondandójában kitért Mátyás király területszerző hadjárataira, az erős és jól szervezett hadseregére, az ún. *fekete seregre*, utalt a fiatal király kiváló hadvezetői képességére.

E témához szorosan kapcsolódott következő előadónk, Végső István *A halasi Fekete-hegy titka – I. Mátyás fekete seregének utolsó napja* című, már címében is figyelemkeltő előadása. Ő arról, a Kiskunhalason ma is élő mondáról beszélt, amely szerint a zsold elmaradása miatt dúló, fosztogató fekete sereg martalócait Kiskunhalas mellett verte szét Kínizsi Pál, s a csata áldozatait a ma Fekete-hegy nevű helyen temették el – a hely innen kapta a mai nevét. Térképen is bemutatta a csata helyszínét, valószínűsítve a mondat. Érdekesítő előadását a hallgatóság feszült figyelemmel kísérte.

Mikulás Ferenc, a kecskeméti Rajzfilmstúdió vezetője az itt készült *Mesék Mátyás királyról* című rajzfilmsorozatról, illetve az ezeknek alapot adó Mátyás-mondákról beszélt. Nem véletlen, hogy Mátyás király a mai napig úgy él az emberek emlékezetében, mint az igazságos, a szegényeket pártoló, az urakkal szemben védelmező hős. Noha tudjuk, hogy erős, központosított hatalmát csak úgy tudta létrehozni, hogy szoros kapcsolatot ápolt nemcsak a közép-, hanem a főnemesség tagjaival is, és komoly, súlyos adókat vetett ki.

Székelyné Körösi Ilona *Kecskemét és a Hunyadiak – történelem és kultusz* címmel Kecskemét város történetéről, a Hunyadiak kecskeméti vonatkozásairól, a Kecskeméten élő Mátyás-kultuszról beszélt érdekesen. Ezt követően dr. Székely Gábor történész, művészettörténész *Kultúra és művészet Mátyás király idején* címmel tartott előadást. Sok vetített képpel illusztrált előadásában főleg az építészet területén létrehozott alkotásokról, a visegrádi palotáról szólt, érintve a könyvművészetet is, de mivel ez külön előadástéma volt, erről részletesen nem szólt. Hangsúlyozta az olasz reneszánsz erős hatását, különösen Beatrix Budára költözését követően, akivel számos olasz tudós és művész érkezett Magyarországra.

Dr. Fábíán Borbála *Mátyás király a Bácskában* címmel arról szólt, hogy a Kárpát-medence négy tájegységén sok Mátyás királyról szóló mese található. Ezek egyike a Bácska, az itt gyűjtött népmesék 10%-ában szerepel. A vajdasági mesékben is „*az okos és igazságos, szegényeket segítő, a hétköznapi emberhez is közel álló király*” jelenik meg. Mátyás király többször is tartózkodott a Bácskában. Például 1463-ban Bajánál kelt át a Dunán, majd Futakra utazott, ahol több hónapot töltött. A következő évben is Futakról indult Jajca ostro-

mára. 1469-ben Czobor Jánosnak adott engedélyt várépítésre Czoborszentmihályon, a mai Zomborban. Szabadka és környéke Hunyadi-birtok volt, még Albert király adományozta Hunyadi Jánosnak, majd Szilágyi Mihály kapta meg. Szabadka környékét Mátyás király édesanyjának, Szilágyi Erzsébetnek adományozta. Az előadást a *Mátyás lesz a király* című mese egy részletével zárta: „*Mátyás éppen szántott, amikor a gazdája megjegyezte, hogy ő is lehet király. Mátyás válasza: »Akko löszök király, mikor az ustor nyele kizödel.« Belemönnék a másik barázdába, kizödel az ustor nyele, a borozda közepin a fejire szállt a korona, hogy Mátyás az ustorral csapott az ökörré, akor ütödütt fére a köroszt a koronán.»*”

Varga István Mátyás király könyvtáráról, a híres Bibliotheca Corvinaról beszélt. Elmondta a könyvtár kialakulását, azt, hogy előzményként már Vitéz János humanista könyvtára szolgálhatott. Beszélt a budai palotában létrehozott könyvkészítő műhelyről, a Firenzében készült díszes korvinákról, a palota reprezentatív kialakítású könyvtáráról, annak Mátyás halála utáni lassú pusztulásáról, majd a török megszállást követő megsemmisüléséről. Elmondta, hogy ma szerte a világban mintegy 216 korvina található, ebből 54 van Magyarországon. Szólt a virtuális könyvtárról, amelyben legalább jelképesen egyben megtalálható a jelenleg meglévő valamennyi korvina.

Befejezésként Ádám András Mátyás király idejéből származó pénzekről tartott, sok vitatott képpel, érdekes előadást, amelyből áttekintést nyerhettünk a király pénzügyi politikájáról is.

Az egy kávészünettel és egyórás ebédszünettel lezajlott programot a résztvevők nagy érdeklődéssel és meglelédéssel ülték végig, sikeresnek tartották a rendezvényt.

Varga István

Történelmi Magyar Családok Emléknajpa

Budapest, 2018. június 2.

„Tiszteld a múltat, hogy érthesd a jelent, és munkálkodhass a jövőn.”
(Gróf Széchenyi István)

A Gróf Széchenyi Elemér Sárvár-Felsővidék Alapítvány (röviden: Gróf Széchenyi Család Alapítvány) és a „Polgári Hermina” Alapítvány; a Batthyány Családi Örökség Alapítvány és a Magyar Ízek élelmiszeripari és italforgalmazó vállalat támogatásával a fenti mottó jegyében, hagyományteremtő szándékkal 2018. június 2-án rendezte meg a Történelmi Magyar Családok Emléknajpát.

A rendezvény ötletgazdája és fő szervezője, Széchenyi Tímea, gróf Széchenyi Ferenc egyenes ági leszármazottja, a Gróf Széchenyi Család Alapítvány kuratóriumának elnöke előzetesen így határozta meg az emléknajpa célját: „*Mindenekelőtt az elmúlt hetven esztendő hányattatásaival kell foglalkoznunk. A szüleim, nagyszüleim rettenetesen nagy szomorúságot hordoztak – az államosítás, a vagyonekborzás, az internálások emlékeit –, és ezeknek a családoknak soha nem volt emléknajpuk. Azért fontos minderről megemlékezni, hogy az*

Az emléknap résztvevői (Hála József felvétele)

új nemzedékek is tudjanak ezekről a megpróbáltatásokról, és soha többet ne fordulhassanak elő.¹ A megemlékezés mellett annak megvitatását is célul tűzték ki, hogy a történelmi családok ma élő tagjai a nagyszüleiktől, szüleiktől átvett stafétabot birtokában miként, s hogyan segíthetik nemzetünk építését, ahogy Széchenyi Tímea másutt megfogalmazta: „Azt gondolom, ma is van üzenete annak, mit mond egy Batthyány-, Nyáry-, Bethlen- vagy éppen egy Andrássy-leszármazott. Miközben a jogfolytonosság megszakadt, és gazdaságilag meggyengültek a történelmi családok, addig szellemi és lelki erejüket nem tudták megtörni. Ennek eredményeként néhány történelmi család tagja hazatelepült és újra a nemzet szolgálatába álltak. Fő feladatunk nem is lehet más, mint az, hogy építsünk nemzetet!”²

Az emléknap délelőtt a Magyar Nemzeti Múzeum Dísztermében kezdődött és este a városligeti Jáki kápolnában megtartott ökomenikus emlék-istentisztelettel zárult.

Schmittné Makray Katalin, a rendezvény fővédnöke köszöntőjében hangsúlyozta, hogy a megjelent családok ősei sokat tettek a nemzetért, történelmi családjaink letették az alapköveket, tartóoszlopai és a bástyái voltak nemzetünknek és ugyan megtörte őket a történelem, mint ahogy az egész nemzetet, de az erő, a hit és cselekedni akarás most is megvan ezekben a családokban és most eljött ismét az a kor, amikor lehetőség nyílik mindazt gyarapítani, amit őseik ránk hagytak. Beszéde zárasaként azt kívánta, hogy ez az emléknap minden évben megünneplésre kerüljön.

1 Szilléry Éva: Összefog a magyar nemesség. Először rendezik meg a történelmi családok emléknapiját június másodikán. Magyar Idők 2018. máj. 28. 17.

2 Szajlai Csaba: Építsünk nemzetet! Figyelő 2018. 22. sz. 14–15.

Ezt követően Sunyoszy Sylvia, a „Polgári Hermina” Alapítvány elnöke köszöntötte az egybegyűlteket és az alapítvány által 2003 óta működtetett Hermina Szalont mutatta be, majd Varga Benedek, a Nemzeti Múzeum főigazgatója tartott beszédet, hangsúlyozva, hogy az intézmény létrejöttében a magyar történelmi családoknak nagyon fontos szerepe volt. Széchenyi Ferenc példáját követve sok-sok arisztokrata és nemes család adta kincseit a nemzet múzeumának. Ez összeköti egyszer és mindenkorra a Nemzeti Múzeumot a történelmi magyar családokkal és ezért e kapocs miatt is tartotta magától étetődőnek, hogy a rendezvénynek helyet adjon a múzeum Dísztermében. Beszéde végén bejelentette, hogy az alapító gróf szobra a folyamatban lévő múzeumkerti rekonstrukción munkálatok során a főhomlokzat elé kerül. (Ezután levetítették a Nemzeti Múzeum fejlesztési tervét bemutató, *Múzeum+* című rövidfilmet.)

Ezután a Tisza Attila, a Gróf Széchenyi Család Alapítvány titkára által levezetett kerekasztal-beszélgetés következett, ennek során a résztvevők elsősorban az alábbi két kérdésre keresték a válaszokat. Hogyan építhetünk hidat a múlt és a jelen között? Hogyan szolgálhatják nemzetünk felemelkedését és javát a történelmi családok ma élő tagjai?

A kerekasztalnál a Batthyány, Bethlen, Pallavicini és Széchenyi családok tagjai foglaltak helyett, és a vendéglátó intézmény, a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatója, Varga Benedek. Az első felszólaló, az esemény fő szervezője, Széchenyi Tímea volt, aki röviden elmondta: őseinek sorsa inspirálta arra, hogy megszervezze az emléknapot. Pallavicini Zita, megemlítve, hogy személyében az Andrássy család is képviselve van, folytatta Makray Katalin gondolatát, hogy bár az ő családját is sújtotta a XX. század, mégsem tört meg és minden borzalom ellenére ősei sohasem panaszkodtak. Megjegyezte: néha találkozik olyan emberekkel, akik azt mondják, hogy az arisztokrácia urizál, de mint közölte, ez nem így van. Hanem három szóban foglalta össze, ami jellemző ezekre a történelmi családokra: alázat, visszafogottság és szolgálat. Későbbi felszólalásában ehhez még hozzátette, hogy bár a vagyont elvesztették, de a lényegét, a hitet nem, és úgy gondolja, hogy kreatívan, cselekvően ezek a családok nemcsak Magyarországhoz tudnak hozzátenni, hanem Európához is, ami szintén fontos, hiszen Európa is a mi hazánk és az európai kereszténység megújításához is segítséget kell nyújtanunk. Ezt követően Huszár Pál egyháztörténész mondta el gondolatait. Ézsaiás prófétát idézte: *„De akik az Úrban bíznak, erejük megújul, szárnyra kelnek, mint a sasok, futnak, és nem lankadnak meg, járnak, és nem fáradnak el.”* Ebben a zavaros világban még inkább össze kell fogni és meg kell védeni a nemzet egységét és a kereszténységet – mondta. Ehhez hozzátette: a történelmet csak úgy érdemes megszólaltatni, hogy a jelennek szólunk. Zárómondatában reményét fejezte ki, hogy az a kör, amely a konferencián megjelent, tovább fog majd bővülni. Batthyány Ádámné és mások is fontosnak tartották, hogy a megbocsájtásról szóljanak és arról, hogy előre kell tekinteni és szolgálni kell a nemzetet.

A kerekasztal-beszélgetés második részében, az ifjabb generáció képviselőjében megszólalt – mások mellett – Széchenyi Krisztián, aki a példamutatás fontosságára hívta fel a figyelmet, a mai világban is büszkén kell vállalnunk, hogy magyarok vagyunk. És a következő generációknak sem lehet más a feladatuk, mint hogy a saját területén (ő a táncművészetben) mindenki szolgálja a nemzetet és a hazáját. A megszólalók közül majd mindenki szorgalmazta az összefogást, ami már az emléknapi megszervezésével is megvalósulhatott.

Debreczeni-Droppán Béla–Hála József

Élő kulturális örökség a Mátra északi lábánál

A Heves Megyei Honismereti Egyesületben a tagokkal találkozva gyakori téma közöttünk: vajon azt az örökséget, amelynek feltárását, megismerését és megismertetését oly fontosnak tartjuk, hogyan is éltetik manapság? A megyében is vannak jó és aggasztó jelenségek, mint ahogyan hazánk más tájain is. A megyei egyesület tagsága júniusban autóbusszal Parádsasvárra és Parádra látogatott. Az előbbi település szélén a Károlyiak egykori kastélya fogadott, amely gyönyörűen felújítva igazán szemet gyönyörködtető látvány. A XX. század során az épületkomplexum többször volt siralmas állapotban. A két világháború között is, majd a rendszerváltás után. A mai kiváló állapotát az 1990-es évek végén történt átépítésnek köszönheti, amikor is szállodai funkciót kapott a szocializmus idején gyermeküdülőnek is használt épület.

A kastély mellett elhaladva tárult elénk a falu látképe, közepén az ipari rommal, ami a szépen gondozott kastélyszálló után óriási kontrasztot jelentett. A II. Rákóczi Ferenc által 1708-ban alapított és közel három évszázadon át működött üvegyár Magyarország egyik legrégebben termelő üzeme volt. 2005-ben állt le a termelés és a következő években a be rendezéseket is teljesen leszerelték, mára már csak az épületek dűledező romjai csúfítják a gyönyörű környezetben fekvő település magját.

Arra voltunk kíváncsiak, hogy megőrizhető-e a generációkon keresztül öröklődött tudás. Az üvegyárban, fénykorában 600 fő dolgozott, akik nemcsak Parádsasvár, hanem a környező falvak lakosságából kerültek ki. Felhagytak-e mesterségükkel az üvegfúvók, üvegcsiszolók, üvegfestők? Többségük igen. A fiatalok közül sokan elmentek, más szakmákban keresték a boldogulást, de olyanokról is hallottunk, akik megmaradtak az üvegszakmában, de külföldön, például Skandináviában tudtak csak ebben érvényesülni. Szerencsére minden területen találtunk ma is dolgozó szakembereket, igaz, a termelés volumene nem mérhető már az egykori üvegyárhoz.

Első utunk a parádsasvári üvegmanufaktúrába vezetett. Hasonlóan az egykori gyárhoz, itt is szívesen fogadják a látogatókat, csoportokat és bemutatják a különböző termékek elkészítését. Nagyon látványos, ahogyan az üvegfúvó az izzó masszából poharat vagy éppen kancsót készít.

Házi Tibor és Rénes György üvegtervezők még 1973-ban kezdték meg egy saját kísérleti manufaktúra építését olvasztókemencével és hűtőkemencékkel. A korszak nem kedvezett a vállalkozásoknak, így a felépült üvegyártó manufaktúra beindítására nem került sor az építők életében. Szerencsére Rénes György fia, dr. Rénes Marcell fontosnak tartotta az atyai örökség továbbvitelét és az üvegyár leállításának évében, 2005-ben Berényi Zsolttal kft.-t alapított és elindította a manufaktúrát.

Az üvegcsiszolók számára sem kínálkozott más lehetőség a településen a gyárbezárás után, ha szakmájukban, helyben szerettek volna tevékenykedni, mint a vállalkozás. Azok a családok jártak az élen, amelyekben szinte mindenki a megszűnt gyárhoz kapcsolódott, ott dolgozott egykor. Az egyesület tagjaival két családot kerestünk fel, nagyon szívélyesen fogadtak és mutatták be munkájukat és termékeiket. Kovács László üvegcsiszoló kristálypoharak csiszolását mutatta be, szerencsére az ő fia is folytatja a mesterséget. Felesége a gyárban hajdanán üvegfestőként dolgozott, az ő édesapja, Kinczel Károly pedig a gyár igazgatója volt. Sok helyi családdal találkoztunk, amelyekben generációk kötődtek az

üveggyártáshoz. Nagy probléma, hogy nincs már szakképzés, hiszen ez hajdanán a gyakorlőhelyekre épült rá és épp ezek az üzemek tűntek el.

Az üvegcsiszolók a szakma kihalásának veszélyéről beszéltek. Pedig csiszolás is 1803-óta van jelen a településen, ekkortól készültek ugyanis csiszolt ólomkristályok a sasvári gyárban. Gál István műhelyét is felkerestük, ahol a feleség és a fiuk is a szakmában dolgozott. A problémák ellenére jó volt látni, hogy még él az üvegművesek három évszázados hagyománya és, ha kis számban is, de vannak fiatalok, akik szüleikkel együtt dolgozva talán a jövőt is jelenthetik.

A szomszédos Parád községben nagyon fontosnak tartják a palóc hagyományokat. Az önkormányzat három bemutatóhelyet, kiállítóhelyet is üzemeltet. Valamennyit felkerestük a honismereti egyesülettel. A Tájházban a tradicionális palóc életmódhoz kötődő tárgyakat láthattuk, amelyeket a helyi nyugdíjas klub tagjai a millennium évében gyűjtöttek. A szoba berendezési tárgyaitól a kenderfeldolgozás eszközein át a viseletekig tekinthettük meg a hagyományos paraszti életmód tárgyait.

Bár sokak számára ismert volt a Palóc ház, mert korábban már jártak itt, mégis többen kifejezetten kérték, hogy ne maradjon ki a látogatásból. Különleges milió, környezet veszi körül az ide látogatót. A műemlékként nyilvántartott és jelenleg tájházként üzemelő parádi Palóc ház Heves megye legrégebbi, napjainkban is álló népi lakóháza, amelyet a Néprajzi Múzeum javaslatára vásároltak meg. Az épület a XVIII. század végén épült, körülbelül akkor, amikor az egri Líceum építését befejezték. A rekonstrukciót, felújítást követően az 1963-as megnyitásától a Heves Megyei Múzeumi Szervezet kiállítóhelyeként üzemelt. Amikor utolsó tulajdonosa, Sila Rozi mama eladta a múzeumnak, több ponton természetesen már nem a XVIII. század végi állapotot mutatta. Épületkutatás kezdődött, és a szobában megtalálták a tüzelőberendezés építéskori használatának nyomait, amely nemcsak ezt a házat, hanem egykor a palóc háztípus elterjedési területét is jellemezte.

A Mátra–Bükk vidékén és északi előterében, a palócok lakta területen a szobában építettek a tüzelőberendezést, amelyet a helyiségen belülről fűtöttek és a füstöt is a szobába eresztették. A XVIII. században vált általánossá a kemence nyílása, *szája* fölé épített szikrafogó, füstelvezető vagy *kürtő*, amellyel a szobát ugyan füstmentesítették, de ez nem a szabadba, hanem a kémény nélküli padlásra vezetett. A lakóház egyetlen fűtött helyisége ekkor a szoba volt, így a lakó- és munkatér funkcióját egyaránt betöltötte. A kürtő egyik oldala a belső tüzelésű kemence szájánál támaszkodott. Alakja hengeres vagy négyzetes volt.

Az előbbi rekonstrukcióját láthatjuk ma a parádi Palóc házban, az utóbbiról Herman Ottó ostorosi beszámolója és rajza maradt fenn. A XX. század közepén végzett felmérések már csak a padlásra vezető elfalazott lyuk formájáról tudósítanak – kerekéről Abasárról, négyzetesről Gyöngyöspatáról –, amelyek jelzik a szerkezet egykori formáját. Az általánosan ismert *kürtő* elnevezés mellett Gyöngyöspatán a *kinolin*, Bekölcén, Parádon a *cseresnyek*, Sirokon az *anyó* szavakat használták.

A Mátra-vidéki palócok a XVIII. századig házaikat fából építették. Bakó Ferenc bukkant rá arra a forrásra, amely a palóc háztípus falazatának zsilipelt faszerkezetről való megváltozását magyarázza. 1772-ben helytartótanácsi rendelet írta elő, hogy „Az országnak azon részein, ahol az épületeket fából emelik, az alattvalók, ahol csak lehet, házaik falát szilárd anyagból (például kőből) vagy ha nem, nyers agyagból építsék. A földesurak épületfát csak tető, ajtó és ablak céljára adjanak ki.”¹ Ezt megelőzően zsilipelt falazatokat használtak ezen

1 Bakó Ferenc: A hagyományos lakóház és etnikai jellemzői. In: Bakó Ferenc (szerk.): Palócok. III. Heves Megyei Múzeumok Igazgatósága, Eger. 1989. 685.

Az egyesület tagjai a Palóc ház előtt

a vidéken. A rendelet eredményeként már nem épültek új faházak, ezért pusztulásukkal az épületállományon belüli arányuk egyre csökkent. Az 1910. évi népszámlálás szerint Heves megyében 0,8% volt a faházak részaránya, ami 374 házat jelentett.² Utoljára az 1930-as népszámlálásnál tapasztalhatjuk a csökkenő arányszámot, mert ezt követően már meg sem jelent a népszámlálás adatsorában.

A parádi Palóc ház falkutatásai azonban rámutattak arra, hogy a háromsejtű épület kamrája eltérő, mégpedig vályog építőanyagból készült. A háznak ez a része későbbi, a kamra funkciója a palócoknál jelentősen eltért az ország más területein tapasztalt tároló funkcióhoz képest. Itt ugyanis a nők és a gyermekek hálóhelyeként szolgált. Nagy hatással volt a látogatás az egyesület tagságára is. Jó volt hallani, hogy milyen nagy számban fogad látogatókat az épület, amely az egykori palóc életforma egyik legismertebb bemutatóhelye.

Parádi látogatásunk Asztalos Johák fafaragó kiállításában zárult. A palóc fafaragómeszter hagyatékát 2006-ban vásárolta meg a helyi önkormányzat. A szobrok a tradicionális palóc életformának állítanak emléket. Táblaképsorozaton mutatja be például a hagyományos földművelés fontosabb eseményeit a szántástól a cséplésig, de palóc lakodalmi jelenségeket is láthattunk.

A bemutatóhely egy szobájában időszaki kiállításokat is fogadnak, sokszor szintén a palóc hagyományokhoz kapcsolódóan. Parádon hímezőszakkör is működik, és sok progra-

² A magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. 42. kötet. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. Athenaeum, Budapest. 1912. 49.

mot szerveznek a palóc örökség bemutatására. A megyei egyesület titkára, Somfai Tiborné évtizedeken át tanítóként dolgozott a településen, egykori diákjaival is találkozva jó érzéssel nyugtázta, hogy sokan érzik fontosnak a hagyományok ápolását, melyhez az ő munkája is hozzájárulhatott.

A tanulmányutak szerepét nagyra értékeljük, mert tagtársaink első kézből hallhatják, láthatják, hogy milyen nehézségekkel, problémákkal küzd a honismeret, hagyományörzés egy-egy adott térségben és természetesen megismerhetik az elért eredményeket is. A tapasztalat alapján jobban végig tudják gondolni saját és egyesületi tevékenységüket, mi az, amivel jobban segíthetik kulturális örökségünk megmaradását.

Veres Gábor

Gondolatok a Szántódi Regionális Honismereti Találkozó után

Jelen sorok írója mint a Somogy Megyei Honismereti Egyesület tagja is kapott a fenti című találkozóra meghívást. Nagy várakozással tekintettem a szakmai nap elé, mert május 30-án egy ragyogóan szervezett összejövetelre invitált egy korábbi meghívó Mesztegyőre, a somogyi honismereti mozgalom egyik bölcsőhelyére. Itt *Az I. világháború emlékezete* című konferencia szervezői és előadói tették emlékezetessé a napot.

Ezekkel a gondolatokkal indultam június 20-án reggel a gyülekezőhelyre, jóval korábban a szokásosnál. Feleségem még mondta is, hogy ráérsz elindulni, nem késel el. Biztos lesznek ott társak a kisbusz indulásáig, majd jót beszélgetünk – mondtam. Kaposváron, a Dózsa György utcán haladva egy pillantást vetettem az elhagyatott Kunffy-ház gyönyörű kovácsoltvas, a tulajdonos K A (Kunffy Adolf, Kunffy Lajos festőművész apja) monogramjával ellátott kapujára. Aztán a már az épülő színház előtt jártam. Örömmel fedeztem fel, hogy az építetők, figyelemfelhívás szándékával, színház történeti eseményekkel írták tele az építkezés területét leválasztó paravánokat. Innen is lehet tudni, hogy Bartók Béla, Kodály Zoltán, sőt, Klebelsberg Kunó is tartott előadást a falak között. Aztán még ökölvívó-mérkőzés színhelye is volt a színház. Ez is honismertetés, és gondolatban máris gratuláltam az ötletgazdának. No, meg magamnak is a korai indulásért, hogy volt időm végigolvasni az ismeretterjesztő molinókat. Mivel gyalog ritkán járok erre, már megérte jelentkezni erre az útra. A főszervező, Gálné Jáger Márta jóvoltából a kellemes egy órányi buszozás után aztán be is bizonyosodott feltevésém.

Házigazdáink Szántódon, a Pálóczi Horváth Ádám Közösségi Ház és a Tüskés Tibor Községi Könyvtár vezetői, Balogh Józsefné Zsuzsa és Maurer Teodóra kávéval, üdítővel, pogácsával, de leginkább nagy szeretettel és sok információval fogadtak bennünket.

Gálné Jáger Márta köszöntő és köszönő szavai szóltak a hallgatósághoz és a házigazdákhoz, akikben erősítette a hitet, hogy munkásságukkal nagy szolgálatot tesznek a szűkebb, tágabb közösségük javára. A jelenlevők között több, kutatásaik eredményét kötetben, vagy kötetekben megjelentető szerzőt is tisztelhattunk, közöttük az első előadóként jelzett Maurer Teodórát, de előbb még Vízvári Attila, Szántód polgármestere is szólt a közönséghez. Köszöntőjéből megtudhattuk, hogy nem csak jó gazdája a településnek, hanem pártolója és aktív részese is Szántód idegenforgalmi és kulturális életének.

Maurer Teodóra évtizedeket töltött a honismereti-helytörténeti kutatás szolgálatában. Ezért lett méltán előadásának is ez a címe. Felidézte gyermekkorát, ahogy nagyapja séta közben Kára község nevezetességeivel ismertette, úgy vált vérévé a múlt ismerete és kutatásának tárgya azokon a településeken is, ahol tanítóként, tanárként dolgozott. A megyei honismereti mozgalomhoz hivatalosan 1996-ban csatlakozott, amikor a magyar honfoglalás milleszténáriumára meghirdetett somogyi falukrónika-író pályázaton Kára község történetével különdíjat nyert. Pedagógus pályája kényszerű befejezése után Szántód község könyvtárában hivatását komolyan vevő könyvtárosként teljesedhetett ki helytörténeti kutatói és a falu kulturális életét magas fokon szervező tevékenysége. Remek érzékkel használta ki a Balaton-parti település azon adottságát, hogy számos nevezetes személyiség nyaral a községben, akiknek a szellemi energiáját hatalmas empátiával integrálta a település szellemi életébe. Ennek egyik példája, hogy Tüskés Tiborról, a település szülöttjéről neveztek el a könyvtárat. A családtagok segítségével még egy kis sarkot is berendeztek a neves személyiség tárgyaiból és megjelent könyveiből.

Előadásában a könyvtáros ismertette a közreműködésével megjelent szántódi vonatkozású kiadványokat. Közülük is a *Szántód – Községtörténet* című 2007-ben, a község önállósága 10. évfordulójának tiszteletére megjelent kötetet, amelynek bemutatója 2007. augusztus 31-én 17 órakor volt a tanácskozásunk színhelyén. Nem minden ok nélkül volt büszke legfrissebb könyvecskéjére, amelyet *Szántódpusztá egyházi hagyományai 1973–2018* címmel szerkesztett és adott ki. A színes képekkel is gazdagon illusztrált könyvecske a Szent Kristóf-szoborhoz – a járművek évente megtartott megáldására – érkezőknek is szól. Különös figyelmesség, hogy a kötet német nyelvű rezümét is tartalmaz.

Az előadó nem beszélt fordítói tevékenységéről. Noha a környéken otthonosan szervezi a környékbeli német nemzeti kisebbség rendezvényeit. Ebben a minőségében segítette egy német nyelvész kutatásait. Magnófelvétel alapján, hallás után jegyzetelt, hogy a tudós az összehasonlító nyelvészet módszerével kinyomozhassa a környéken élő németek eredeti származási helyét. Sokrétű tevékenysége mellett megjelentette vallomások kötetét életéről, valamint az Arany János és Tompa Mihály költők bicentenáriumi évében verseskötettel adózott e két zseniális költő nagyságának.

A szántódi közösségi házban a szünet sem hagyományosan telt. Míg a frissítőkkel voltunk elfoglalva, kávé szürcsöltünk, pogácsát majsoltunk, közben megtekinthettük értő vezetéssel a rendezvény alkalmára készített néprajzi-honismereti kiállítást is. Népviseletbe öltöztetett babákon ismerkedhet meg a látogató a környék népviseletével, és egy életnagyságú bábun gyönyörködhet a kalocsai viselet színpompájában. Külön tárlót kapott az endrédi csipke (Balatonendréden az iskolás lányok is visszatartották a csipkeverés tudományát).

Szünet után Kapitány Orsolya, a Magyarországi Tájházak Szövetségének elnökségi tagja, a szövetség dél-dunántúli regionális képviselőjének előadása következett. *A Tájház Szövetség helye, szerepe a tájházak jelenében és jövőjében* címmel remekül felépített prezentációjában ismertette a tájházak rendszerének kialakulását, amelynek jogi hátterét az 1949-es műemléki törvény alapozta meg. Az 1962-ben létrejött megyei múzeumi hálózat nyújtott szakmai segítséget központi keretből, így bontakozott ki a mozgalom. A kiállított tárgyak is gyakran a múzeum állományából kerültek ki. Mivel a megyei múzeumok anyagi forrásai a 90-es évekre kedvezőtlenül alakultak, a kiállítási tárgyak nem újultak, a tájházakban nem voltak helyi programok, így a látogatók száma is rohamosan csökkent. Ráadásul az 1997. évi CXL számú kulturális törvény múzeumokról szóló fejezete a tájházakat a muzeális intézmények legalacsonyabb kategóriájába, kiállítóhelyi státuszba sorolta. Lelkes szak-

emberek, kérdőíves felmérés alapján ezt tapasztalván, 2002 novemberében létrehozták a Tájház Szövetséget, amely működési formáját tekintve egyesület.

Munkásságuk eredményeképpen hangsúlyozzák, hogy a tájházak olyan szabadtéri néprajzi gyűjtemények, amelyek őrzik és bemutatják egy-egy falu, tájegység, néprajzi vagy etnikai csoport hagyományos népi építészetét, gazdálkodását, lakás- és tárgykultúráját, életmódbeli sajátosságait, népszokásait. A szövetség megszervezte a tájházvezetők továbbképzését. Évente tájháztalálkozót szerveznek, ahol megválasztják *Az Év Tájházát* és *Az Év Tájházvezetőjét*. 2016-ban Spanics Ágnes, a somogyszobi Vilma Háza Alapítvány elnöke vehette át a munkáját/munkájukat elismerő díjat.

A szakavatott előadótól megtudtuk, hogy napjainkban Somogy megyében kilenc településen működik tájház: Buzsák, Karád, Lakócsa horvát nemzetiségi, Zamárdi, Vörs, Balatonszentgyörgy, Somogyszob: Vilma háza, Őrtilos: Szelence-porta, Csököly: Helytörténeti Gyűjtemény. Az országosan jegyzett és nyilvántartott 108 tájház között a somogyi első öt is ott van a jegyzéken. Az élvezetes előadás alatt csak azt sajnálhattuk, hogy az illusztrációként mellékelt színes diákat a sötétítés lehetőségének hiánya miatt alig láthattuk.

Az előadás után a rendezvény meghívott vendégeként felszólalt dr. Takács Gábor nyelvész, aki 2015-től szervezi a balatoni helytörténészek találkozóit. Az elsőt Edericsen tartották. A másodikat a Helka sétahajón, Siófoktól Keszthelyig szinte a Balatont hosszában behajózva. Itt a part menti települések kutatói voltak az idegenvezetők. A harmadik Füreden, a negyedik Fenyvesen, az ötödik Boglárón, a hatodik pedig ez év májusában Szepezden volt. Az Össz-balatoni Helytörténészek Konferenciájának ötletgazdája összefogásra buzdította a helytörténészeket, és meghívta a társaságot a szeptemberben tervezett hetedik konferenciára, Balatonakarattyára.

Mielőtt a társaság elindult volna *A Szántód nevezetességei, a szántódpusztai majorság megtekintése* című programra, a meghívóban jelzett könyvtárbemutatásra is sor került. Maurer Teodóra röviden vázolta az éppen huszadik születésnapját ünneplő könyvtár megalakulásának történetét napjainkig. Gyűjteményét az akkor megszűnt rádpusztai könyvtár állománya alapozta meg. Központi vásárlásból, felajánlásokból több ezerrel gyarapodott az állomány. Rendelkeznek német nyelvű könyvekkel is. Ez idő alatt közel ötven író-olvasó találkozóznak adott otthont a könyvtár. Szakmai továbbképzésről sem feledkeztek meg. Ott jártunkkor csak tervezték, azóta, június 26-án a Takács Gyula Megyei és Városi Könyvtár és a Balatonboglári Lukács Károly Városi Könyvtár közösen tartotta meg szakmai továbbképzését.

A valamikor szebb napokat látott szántódpusztai majorsági műemlékegyüttes pusztulóban. Még így, romjaiban is üzen a régi gazdasági épületeivel és cselédházával a múltból. Az idegenforgalmi látványosságnak szánt kép- és kerámiakiállítás említésre méltó. Hírlik, hogy feújítása napirenden van. A vendéglátóink jóvoltából még egy körutazást tettünk a településen. A part menti modern üdülői és rendezett utcái, középületei méltóak a falu idegenforgalmához.

A tartalmas délelőttöt egy jóízű ebéd követte. Akinek kevés volt a sült csirkéhez kínált szomjoltó friss víz, Bodó Imre és Mihály Gyula társunk jóvoltából még vörösborral is koccinthatott.

A kitűnő szervezés élményével tértünk haza.

Útközben hálásan gondoltam Gálné Jáger Mártára, aki, ismervén érdeklődésemet, (viszsa)hívott az egyesületbe. Korábban – mint a kaposvári megyei és városi könyvtár igazgatója – hivatalból kaptam meg a meghívókat. Akkor csak nyomon követtem a tevékenységüket, no, meg a dr. Sipos Csaba által szerkesztett *Somogyi Honismeret* című kiadványból,

amelyben megjelent pár írásom. Sajnálattal tapasztalom, hogy pénzügyi nehézségek miatt évek óta nem jelenik meg az országosan egyedülálló periodika. Nagyobb megbecsülést érdemelne. Illyés Gyula mondta az irodalmi folyóiratokról: az a szerepük, hogy a irodalmi élet folyjék. Így van ez a helytörténetírással is. A kutatók forrásközléssel, dolgozataikkal nagyban hozzájárulnak a történelmi munkák hiteles tényanyagához. Ezen gondolatok jegyében vezette az ülést Jáger Márta is. Én még annyit tennék hozzá, hogy oly korban is éltünk, amikor történelemből azt tanították: az az osztályharcok története. Többek között a somogyi szerzők munkáikkal és műhelyeikben készülő dolgozataikkal azt bizonyítják, hogy a történelem az egyszerű emberek története is. Jól szemlélteti ezt a tényt például a háborús és egyéb naplók nyilvánosságra kerülése.

Míg e beszámolórt írtam, közben részt vettem a Magyar Könyvtárosok Egyesülete ötvenedik vándorgyűlésén Keszthelyen, amelynek jelmondata: *Értékeink a jövőt formálják*. De ott lebegett a mondás is: *Múlt nélkül nincs jövő*. Érdeklődésemnél fogva a Helyismereti Könyvtárosok Szervezete által rendezett szekcióülésen vettem részt. Az ülés szlogenként megfogalmazott mondata a következő volt: „Reméljük, hogy a 21-dik század második felének könyvtárosai, információs szakemberei, a jövő technikai eszközeivel is tovább fogják adni mindazt a kultúrkinccset a következő generációknak, amit az itt élő emberek létrehoztak. Ez a hitvallása minden helyismereti könyvtárosnak. Megőrizni, megismertetni az adott hely múltjának, jeleneinek értékeit.”

Ekkor gondoltam arra, hogy a regionális, megyei és járási könyvtárak legfontosabb missziója, hogy a területükre vonatkozó helytörténeti értékű (közértékű) információkat gyűjtsenek és feltárják. Ezen az alapon szinte adódik az igény, hogy a Somogyban működő könyvtárak e területtel foglalkozó szaktájékoztató munkatársai is tagjai legyenek a Somogy Megyei Honismereti Egyesületnek. Így a könyvtárosok és az egyesület tagjai egymás munkájának hatékonyságát erősíthetnék, és az eddigi esetenként fellelhető informális kapcsolat tartalmas együttműködéssé válhat.

Reményem, hogy a legközelebbi rendezvényen már ebben a szellemben találkozunk.

Varga Róbert

Csurgó Történelmi Parkkal várja az ezeréves évfordulót

Aligha készülhetne méltóbban Csurgó ezeréves történelmének megünneplésére, mint az egykori középkori városmag körül kialakított Történelmi Parkkal. 1019 az első írásos említés éve, 2014 az elnyert pályázaté, 2016 a megvalósításé. Három év mindenképpen kell a szakszerű működtetés megszervezésére, hogy a létesítmény, akár csak az elültetett több száz növény is szárba szökhesen.

Külön értéke, hogy fiatalok ötlete volt a pályázat. A város a *Csurgó Óvárosának turisztikai fejlesztése* című projekttel pályázott a Szentlélek-templom környékének teljes megújítására, benne a régi templomos és johannita rendház romjaira épült majossal, a Máriás-kúttal és a lebontásra ítélt egykori tejüzemmel. Amikor elhatározták, még maguk sem gondolták, milyen nagy szolgálatot tesznek az ezeréves ünnepek megrendezéséhez. Négy éve örömmel vettük a hírt: a Dél-Dunántúli Operatív Program keretében Csurgó Óvárosának

turisztikai fejlesztésére 464 millió forintos támogatást nyertünk. Az ARKER Stúdió és Kereskedelmi Kft. igényes tervei alapján a műemléki környezetben történelmi tanösvény, a kétszáz évesnél régebbi falak között zarándok szálláshely, kiállítótér létesült. Csurgó szeretne hagyományaihoz felnőni: a Máriás-patak feletti, a városnak nevet adó Máriás-kút egykori kegyhely szerepének felidézésével a kiépülő Mária út méltó zarándokállomása is lenni.

Az egykori johannita rendház fölül emelt XVIII. századi major területén minden későbbi építményt elbontottak, kivéve a két helyi építészeti értékvédelem alatt álló barokk eredetű épületet. Az egykori istállóépületben legértékesebb a hátsó, nyugati traktus, egy kilenc osztatú boltozott tér. Ez lett a komplexum díszterme, amely fogadások, tárgyalások, kiállítások és egyéb rendezvények megtartására is alkalmas.

Somogy első iskoláját 1792-ben Festetics György alapította. Bizonyítottan itt, e megújult falak között folyt három és fél évig a tanítás. 1792. január 30-án Sárközy Istvánnak, a belső-somogyi református egyházmegye gondnokának írt levelében felajánlotta az iskola céljára az épületet és udvarát: *„Én az Uraság udvarában sok ezer forintokba került Helvétia és Ló Istáloamat, különös udvarával egyetemben ingyen a Reformata résznek odaadnám. Az épületek olyan jók, hogy még egy fönt való dereket is megbírnak, de mostani extenziójok is, mindenekre elég kapacitású, úgy hogy csupán a hajlékok felosztása kívántatnék, és könnyű móddal helyreállhatna az egész gimnázium.”*¹

A történelmi hitelesség és az építészeti összhang miatt mindkét épület homlokzata és terei az eredeti barokk hangulatnak megfelelő anyag- és színhasználattal lettek kialakítva.

A feltételezett középkori rendház területén e két épületszárny között a tervezett ásatások miatt nem folytak mélyépítési munkálatok. Itt 40x20 méteres lovagi tornapálya létesült, homokkal felszórt küzdőteret alakítottak ki lovagi tornák, bemutatók, felvonulások megrendezésére. Ezért került a történelmi tanösvény a major alatti egykori tejüzem területére. Az üzemet megmenteni már nem lehetett, pedig ipartörténeti jelentőségű volt. Az egykor országos színvonalú csurgó-alsóki szarvasmarhatartásra alapozottan 1902-ben birodalmi németek alapították a Tejkiviteli Társaságot. A Nonnenmacher-féle vajgyár jelentős üzem volt, az Osztrák–Magyar Monarchiában az egyik legkorszerűbb. 1988-ban azonban leállt a termelés. Rekonstrukció kezdődött, de ez sem tudta megmenteni a bezárástól.

Nem kedvezett az idő Csurgó Óvárosa utóbbi évszázados fejlődésének. Az Árpád-kori Szentlélek-templom mögötti uradalmi központ kikerült a Festetics család tulajdonából. 1918-tól Meller Henrik bérelte, de az ő 1935-ben bekövetkezett halála utáni évben a közel 5000 holdas bérlet az Országos Földhitelintézet kezébe került, és telepítésre ajánlották fel. A termelészövetkezetek megszervezése során gépműhelyként, raktárként szolgált. Csak a megélt történelmi múlt iránt érzett felelős népi emlékezet utalt makacsul a régmúltra. A szocialista nagyüzem Zrínyi nevét vette fel, mint ahogyan a település határában a negyvenes évek elején létesített Vitéztelep nevét is Zrínyi-telepre változtatták.

Nemcsak a falak között, alattuk is titkok, legendák keringtek. Volt, hogy a munkagépet csaknem elnyelte a föld. Beomlott alagutakról is beszéltek, amelyek hosszát csak találgatták, de tény, ma is élnek emberek, akik gyerekkorukban még lemerészkedtek a titokzatos földalatti világba. A romokat, a rendház „*temérdek*” fundamentumát következetesen megemlítették a XIX. századi források. A régészeti feltárás ígéretével 2004 júniusában a kaposvári Rippl-Rónai Múzeum munkatársai, Aradi Csilla és Bárdos Edith a téglakerítés-

1 Dr. Bódi Ferenc: A Csurgói Református Csokonai Vitéz Mihály Gimnázium másfél-évszázados története. II. Okmánytár. Kaposvár, 1943. 4.

ben középkori kapuzatot és két ablakot figyeltek meg.² A XXI. század elején magánkézbe került épületegyüttest az új tulajdonos a műemléki környezet ellenére lebontásra szánta, vagy legalábbis minél gyorsabban meg kívánt válni tőle. 2010-ben ezt a szándékot – amely a végleges pusztulással fenyegetett – sikerült megakadályozni.

A rossz példa ott volt a szomszédban. Amikor Festetics Kristóf 1726-ban megvásárolta Csurgót, itt, közvetlenül a középkori templom és rendház romjai mögött építette ki az új uradalom központját. 1977-ben a romossá vált lakótornyos gazdatiszti épületet azonban lebontották. Amikor a Somogyból indult néprajzos, Knézy Judit az 1997-es levéltári évkönyvben az 1763-ból való eredeti tervet és a homlokzati képet is közzétette,³ már 20 éve nem létezett a Baksay Sándor által még megcsodált épület.

A föld alatti világ még feltárára vár. Szent István királyunk megkoronázásával Magyarország az európai keresztény országok sorába lépett. Megsokasodtak a kolostorok. Az elsők között volt a zalavári apátság. Csurgó első írásos említése is Szent István királytól származik. A zalavári apátság 1019-ben kiállított alapítólevele felsorolja azokat az adományokat, birtokokat, falvakat, pusztákat, tizedeket, halastavakat, vásár- és vámjövendelmeket, amelyekkel első királyunk ellátta a monostort. Az okiraton már mai nevén, „Chorgow” alakban szerepel.

Középkori rangját két rend alapozta meg. A templom és az északról hozzáépült rendház otthont adott mindkét lovagrendnek. Fuxhoffer híres *Monasteriológiájában* azt olvashatjuk a csurgói templomos rendházról, hogy 17 falu tartozott hozzá, birtokukat II. Andrásztól kapták.⁴ A Szent Margit tiszteletére szentelt johannita rendház alapítási éve 1217 és 1226 közé tehető. A lovagrendek idején épült a mai Szentlélek-templom. Tornya mindenképpen eredeti. Alul négyszögletes, felül szép átmenettel falazódik nyolcszögletessé. A lőrésekkel tagolt templomtornyos karakteres torony lefedéssel készült gúla formában. Csorba József 1857-ben Somogy ismertetésében leírta a romokat is: „A régi városban van a kastély és a kath. templom, melynek külső formája, de a zárda temérdek fundamentuma is mutatja, hogy a vörös barátoké volt.”⁵ Adorján Miklós tanítóképző intézeti tanár még 1884-ben is látta.

A Máriás-kút legendája igazolódni látszik. Megfordult Csurgón IV. Béla király, egyik oklevelét ugyanis e történelmi falak között keltezte, mint ahogyan 1260-ban is járt Csurgón. Németh József 1838-tól 1858-ig volt plébános. Kézírtatos feljegyzéseit őrzi a Szentlélek Plébánia irattára: „A Máriás kút az Urasági pajtáskert nyugati oldalán színre egy kies völgyetskében ennek még erősebb szüntelen omló folyása vagon és vize is keményebb és frissebb valamivel. Ez mint a Nép Monda tartja, régenten mint szent kút látogattott a vidéki Catholicusoktól, kik kivált húsvéti és pünkösdi ünnepeken szoktak ide seregleni a Régi Catho. Liturgia szerint a keresztelés üdőszakokban ezen régi ájtatos össze sereglések maradványai a húsvét keddi és pünkösdi keddi csurgói vásárok.” Az Újváros kiépülésével, a vásárok áthelyezésével a búcsú emléke is elhalványult. A *Csurgó és Vidéke* hetilap 1893 karácsonyi száma az első helyre tette a Máriás-kutat, a másodikra a Szentlélek-templomot. A méltatásukat is velük kezdi: „A Máriás-kút Csurgó legrégebb emléke (utoljára renováltatott 1859) hihetőleg ettől a csurgó kúttól lett a helység neve Csurgó. A hagyomány szerint IV. Béla midőn 1242-ben a tatárok elől menekült, e kútnál országát Mária oltalmába ajánlotta. A róm. kath

2 *Magyar Kálmán–Nováki Gyula*: Somogy megye várai a kuruc korig. Kaposvár, 2005. 175.

3 *Knézy Judit*: Élet a Festeticsek uradalmában a XVIII. század utolsó harmadában. In: Somogy megye múltjából. 28. Kaposvár, 1997. [145–168.] 146.

4 *Fuxhoffer Damján*: Monasterológia. II. Veszprém, 1803. 232.

5 *Csorba József*: Somogy megye ismertetése. Pest, 1887. 153.

templom nyolcszögletű tornyának ormáról mintegy 637 év múltja néz reánk. II. Géza neje, Eufrozina királyné alapította itt még 1226 előtt a templarius-kolostort, mely körül Csurgó helység (régi írásokban Chergow vagy Chorgov) keletkezett. 1312-ben a templom, kolostor és birtok a johanniták kezébe került. Maga a templom és a kolostor elpusztult, de a torony eredeti alakjában áll ma is. Odanéz a szőlőhegyre, melynek közepe táján öreg emberek ma is emlékeznek a »papok szőléjére«, a templáriusok munkálkodásának eredményére.”

Az egykori majorral szervesen egybeépült egykori Máriás-kút jelenleg még körülményesen megközelíthető, ezért a tervezők a Történelmi Park és a Szentlélek-templom közé helyeztek egy jelképes kutat, amely így bármikor látogatható. A templom és a park közötti sétányról leágazó díszburkolattal kialakított tér végpontjába került, alul az alacsony medencekávával. A forrást a legendát megörökítő kerámiakép díszíti.

A XIII. század második felében, 1264-től a János-lovagok csurgói konventje jelentős hiteles helyi tevékenységet fejtett ki. Biztos adataink vannak IV. Béla király 1260. április 24-i csurgói tartózkodásáról. Innen a fiával a Morva folyóhoz vonult. A későbbi V. István ekkor, és csaknem biztos, hogy halála évében is megfordult Csurgón.

Csurgó fejlettségét, feltételezett urbanizáltságát jelzi, hogy Zsigmond király, aki szintén járt Csurgón, 1405. november 28-án kelt oklevelében „Csurgó mezővárosnak [védelmébe vével] az ugyancsak Somogy megyei Segösd kiváltságait adja. Vagyis végső soron a városi un. latin, vagy hospes-jogból kifejlődő immunitas-t.” Szabad bíró- és papválasztást, külön tanács szervezetet, esküdtek, tanácsstagok meglétét, bizonyos ügyekben saját jogszolgáltatást, „fellebbvitelileg” a király és királyné alá való közvetlen tartozást, az országon belüli vámmentességet.⁶

A széles körű szolgáltatásokat nyújtó Történelmi Park 28 800 négyzetméteren helyezkedik el. A két korábbi telek közötti bejáratánál új fogadóépület létesült. Egyedül is bejárható, de idegenvezetéssel, szabadtéri történelem órával félnapos élményt is nyújt. A bejáratnál elhelyezett tábla a középkori városközpontra, a török előtti időkre hangolja a látogatót.

Az Árpád-kori Csurgó johannita rendházának romjai felett élhetjük át a magyar középkort. Királyok fordultak meg e helyen, okleveleket állítottak ki. Török Bálint és a Zrínyiek birtokaként még virágzott, de 1566-ban, Szigetvár után elfoglalta a török. Zrínyi György 1594-ben visszavívta, a torony és a romok beépítésével kis templomot emeltek a Szentlélek tiszteletére. 1600-ban megtört az ellenállás: „Ez a kis magyar oázis is bekerült a török hódoltság nagy tengerébe.”⁷

A Máriás-kút (Szabó Balázs felvétele)

6 Magyar Kálmán: A segesi királynéi ispánság történetéből (XI–XV. század). In: Somogy megye múltjából 16. Kaposvár, 1985. [3–76.] 45.

7 Kováts Zoltán–Cs. Tóth Péter: Csurgói jobbágy-családok demográfiai viszonyai (1720–1950). In: Történeti-statistikai Évkönyv, Budapest, 1961–1962. [48–89.] 49.

Történelmi tanösvényével, palánkvárával, lovas rendezvényeivel, számos szobrával, sétányaival, kertjeivel a város dísze kíván lenni. A két főépület mintegy közrefogja a teret. A keleti szárnyban egy tizenhat férőhelyes, két kétszemélyes és egy egyszemélyes (akadálymentesített) zárandokszállást alakítottak ki. Közösségi terei rendezvények, kézműves-foglalkozások, népi mesterségek bemutatóira készültek. Az északi épületben nagy méretű kiállítóterem van, amely mobilfalakkal kisebb helyiségekre is bontható. Nyugati végében az egykor a gimnáziumnak is otthont adó boltíves díszterem ünnepi rendezvények, konferenciák, esküvők tartására is alkalmas.

A lovagitorna-pálya és a történelmi tanösvény közti terület már a reneszánsz világába vezet, alul egy 22x22 méter alapterületű ember magasságú, örökzöld labirintussal. Egykor a multságok és tánc színhelye volt, ma inkább játékos célokat szolgál. Ügyességi versenyeket rendezhetnek benne. Fölötte 500 négyzetméteren Pemfflinger Katalin itteni kertjének legkedveltebb fűszernövényeiből ültettek el 2200 tövet.

Az északi bejárat közelében egy többfunkciós kemence épült, amely látványos közösségi sütésre és főzésre is lehetőséget biztosít. Kis piknikrétet alakítottak ki, asztalokkal, padokkal, középpontjában tűzrakó hellyel. A reneszánsz kert és az örökzöld labirintus közelében fűszerkertet telepítettek, amely a helyben készített ételek ízesítésére is szolgál.

A történelmi tanösvényt a korhoz illeszkedő interaktív szoborpark kíséri. Az egyedi tervezésű, „turáni” ornamentikájú, faragott, nagy méretű alkotások művésziek, a játékok felügyelet mellett ki is próbálhatók. Mind a lovagitorna-pálya, mind a palánkvár létesítésére ösztönzően hatott az iharosi Szent László Lovagrend, amely a 2000. évi megalakulása óta, Horváth Győző nagymester vezetésével a középkori harcművészet és harckultúra mellett történelmi bemutatótevékenységet folytat.

A 700 méteres történelmi tanösvény tíz állomáson keresztül vezet végig a magyar történelem jeles eseményein a parkba érkezőt a honfoglalástól a török hódoltságig (896–1529). Valamennyin egy 2x1 méter méretű tábla tájékoztat a korról, és a helyi történeésekről. Az első állomás, a honfoglalás korának emléket állító jurta kör alaprajzú, és öntartó fa vázszerkezetből és nemezlapokból készült. Az államalapítást felidéző, díszburkolatú Szent István tér a történelmi park főtere. Mintája államalapító királyunk híres monogramja. A tér mögött, két hatalmas fenyőfa között Szent István faragott faszobrát állították fel. A harmadik állomás a johannitáknak állít emléket. A másik díszburkolatú tér közepére, amely a Szent János lovagok címerét ábrázolja, egy lovas faragott faszobra került. A tatárjárás korát IV. Béla csurgói kötődése jeleníti meg. A Szentlélek-templom mögötti parkból ide helyezték át a *Máriás-kút legendája* szobrot, Varga János helyi fafaragó alkotását. Az Árpád-házra egy nagy méretű mészkőtáblába vésett családfa emlékezik. A lovagkornak szentelt hatodik állomáson Toldi Miklós szobra áll. A mezővárosokra emlékeztetve középkori vásár, piac jelenik meg árusító bódékkal, műhellyel, kiskocsmával. Ezek a látogatóknak játékokhoz biztosítanak lehetőséget, és eredeti rendeltetésük szerint is lehet használni. Mátyás korának idejét idézi a hatalmas, látványos palánkvár tornyokkal, gyilokjáróval, kapuval. A vár közepére egy reneszánsz kút került. Dózsa korát egy kétszeres nagyítású trón jelzi, melynek háttámlájába Dózsa György megégetését ábrázoló középkori metszetet faragták bele. A trón körül leszúrt kapák, sarlók és zászló utal a felkelésre. A török hódítás és az ország három részre szakadása a tanösvény vége, utolsó állomása egy frissen épített várom. A lőrésablakon keresztül le lehet látni a három részre szakadt Magyarország térképből elkészített makettjére.

A johannita rend örökébe lépő vránai perjelség birtokait Zrínyi Miklós zálogba vette, azonban Török Bálint is igényt tartott rá. 1534-ben el is foglalta Csurgót. A birtok és az

ország történetének küzdelmes, sok szenvedést megélt szakasza kezdődik, kezdetben Török Bálint és felesége Pemfflinger Katalin idilli házasságával, „Magyarország legszebb virágokertjé”-vel, majd a férj az *Egri csillagok*ban is megörökített Héttoronyba zárásával, a Török- és a Zrínyi-család viszályával, a fenyegető török veszéllyel. Miközben a török már a szomszédban volt, és a csurgói vár úrnőjének férje raboskodott, Csurgó egy ideig még a béke szigeteként tartotta magát.

Dózsa trónja és a palánkvár (Szabó Balázs felvétele)

Somogyváron, Szigligeten és Csurgón népszerű volt Török Bálint, akinek „*ékes vala háza jó feleségével és két szép gyermekével. Kata asszony méltán híressé vált kertjében futkoshattak a gyermekek.*”⁸ 1543 után ide-oda vándorolt, azalatt birtokait egymás után foglalgatták. Elvesztette a csurgói uradalmat is, legkedvesebb tartózkodási helyét. Itt, Csurgón gazdálkodott ő legszívesebben. A csurgói nagy kertben találta őt a bimbós tavasz és a kalászos nyár. Itt játszadozott két szép fiacskájával, itt álmodta vissza a régi emlékeket, amelyek egyedüli vigaszai voltak sok bűt látott lelkének. Ez a csurgói nagykert az egyetlen, amelyről ez időből kimerítő leírás maradt reánk. A magyar művelődéstörténet szempontjából kincs ez a leírás, mert megtudjuk, mi minden volt akkor egy magyar kertben.

Az 1552-ben készült leltárt Stirling János botanikus-művelődéstörténész tette közzé. Olyan mint a többi magyar kert. Táblákra volt osztva, egyenes utak szelték át, a táblák szélét virágok szegélyezték, az utak mellett gyümölcsfák adtak árnyékot.⁹ „*Magyar módra készült kert*” volt, nélkülözötte a fényűzést. Méreteire jellemző, hogy 21 tábla fokhagyma, 9 tábla fára folyó borsó, egy hold közönséges borsó, 29 tábla vörös csicseriborsó, 2 tábla fehér borsó, 4 tábla spenót, 2 hold dinnyevetés, 3 tábla vöröshagyma, 15 tábla saláta, 2 tábla póréhagyma, 2 nagy tábla keserű hagyma, 2 tábla mogoróhagyma, 43 tő magnak való káposzta, 7 tábla vegyes mogoró volt benne. A kerti dísznövények tették igazán nevezetessé. Volt 400 bokor fehér lilium, 200 bokor tárkony, 47 bokor zsálya, 55 bokor ruta, 45 bokor obruta, 16 bokor izsóp, 15 bokor spikinárd, 3 bokor lentiscusfű (valószínű lestyán), 7 bokor ciprusfű, 200 bokor piretrum, 4 bokor levendula.¹⁰ A veteményes táblákat díszkertszerűen alakították ki. A szegélyező illatos, magasabb virágokkal eltakarták a nem látványos veteményeket.

Pemfflinger Katalin virágokertjének leírása másolatban ma már a csurgói Csokonai Vitéz Mihály Református Gimnázium levéltárában is megtalálható. Az eredeti iratanyagot az első világháború után a Zrínyi-levéltárral együtt átadták az egykori Jugoszláviának, és Zágrábba szállították. A Magyar Országos Levéltár 2002-ben kérésünkre megküldte a film-tár másolatát.

8 Takáts Sándor: Magyar Nagyasszonyok. Budapest, é. n. 99.

9 Stirling János: Egy híres kert Csurgón a XVI. század közepén. In: Somogy 1996. 1. [82–87.] 83.

10 Uo.

A reneszánsz kert a jurtával és a palánkvárral
(Szabó Balázs felvétele)

rök Bálint családjával. Zrínyi Miklós birtokainak védelmében fontos szerepet szánt Csurgónak. Már ebben az évben kivetették az országos várépítési napszámot, és minden nemes is fél-fél forintot fizetett fejenként a kincstárba jobbágyai után. 100 jobbágy 4–4 szekeret állított ki három egymást követő napon négy lóval vagy hat ökörrel. Ilyen országos segélylyel épült Zrínyi Miklós csurgói vára a mai Óváros déli részén és Nádasdy Tamás kanizsai vára.¹¹ A Csicskár-várnak is mondott erődítményről írt Bél Mátyás is, aki kétszer járt Somogyban, 1731-ben Balatonkeresztúron a Festetics, 1734-ben Nagybajomban a Sárközy család vendégeként. Az ő leírását Gyurikovits György másolta le 1800 körül: „*Látható itt bizonyára a Zrínyiek várának rom-maradványai az Ó- és Újváros között.*”¹² Rummy Károly 1812-ben közzétett leírásában is szerepel: „*A régi és város között még látszanak valamely nyomai a Zrínyi-féle várnak.*” Csire István idejében, a XIX. század végén még több látszott a mai vízművel szemben a Csicskár-féle telken a két árok összefolyása feletti egykori földvárból, „*melynek vízfogó töltései ma is láthatók.*”¹³

1556. május 29-én Zrínyi Nádasdyhoz fordult. Panaszkodott, hogy segítség nélkül nem tudják Csurgót megvédeni. Kémek útján arról értesült, hogy az európai hadak új török fővezére el akarja foglalni Szigetvárt, Berzencét, Csurgót és Kanizsát, és utána Buda ellen vonulna, de „... *ha segély nem érkezik, akkor le kell rombolni vagy fölégetni Csurgót.*”¹⁴ Amíg korábban a Dunától a Muráig, majd a Murától Velencéig vezető utak egy és ugyanazon út szakaszai voltak, és érintették Csurgót, az 1560-as évek második felében a török előnyomulás következtében a dél-dunántúli utak megszűntek külkereskedelmi fontosságú utak lenni.¹⁵

11 *Hóvári János*: Fonyód a török hódítás korában. In: Fonyód története. [Fonyód], 1985. 118.

12 *Belényesi Alajos*: Hol állt Csurgó vára. In: Somogyi Honismereti Híradó 1983. 2. [12–16.] 12.

13 *Csire István*: Vázlat Csurgó múltjából különös tekintettel az ottani ref. Gimnázium és egyház megalapítására. Csurgó, 1907.

14 *Magyar Kálmán*: Babócsa története. Babócsa, 1990. 89.

15 *Salamon Ferenc*: Az első Zrínyiek. Pest, 1865. 618.

1566-ban I. Szulejmán személyesen indult Magyarországra. Augusztus 6-án a török főszereg megkezdte a Zrínyi Miklós által védett Szigetvár ostromát. „Az országrészek megtartásában, melynek Szigetvár oltalmul szolgált, nagy mértékben volt érdekelve, éppen úgy, mint bajtársai. Szigetvár elesetére Csurgó lesz a könnyű ráadás, Később Kanizsán a sor.”¹⁶ A várvédők ellátásában a csurgói uradalom is fontos szerepet kapott. Az előző, 1565. évi búzatermés nagy részét megőrlött lisztként Szigetvárba szállították. Az egy hónapi hősi helytállás után szeptember 8-án a még megmaradt magyar és horvát katonái élén Zrínyi kitört a várból, és hősi halált halt. Berzencéről és Csurgóról kiszökött a várórség, és elhagyta Zákányt.

1594-ben Zrínyi György, a szigetvári hős fia 7–8000 főnyi hadseregével március 12-én éjjel megtámadta a szomszédos berzencei várat. A török helyőrség, amit csak tudott, lerombolt és felgyújtott, majd rendezett sorokban elmenekült. Másnap Csurgó ellen vonult, de itt is csak kiürített várat találtak. A törökök felgyújtották a palánkvárat és Babócsára menekültek.¹⁷ Zrínyi György úgy rendelkezett, hogy a védműveket két részletben fel kell robbantani. Amíg az első kategóriába tartott berendezés felrobbant és égett, a még megmaradtakat megtölték puskaporral és kénporral, hogy még nagyobb zajt csináljanak, és nagy lánggal égjenek, hogy minél messzebből lehessen látni és hallani, mi történt Csurgón. Hasszán aga segesdi parancsnok hallotta a Csurgóról jövő harci zajt, és látta a nagy füstöt, iszonyú tragédiára gondolt, maga gyújtotta fel a segesdi vár védőberendezését, és Babócsára menekült.¹⁸ A kétszeres védősereg ellenére még Babócsát is sikerült ideiglenesen elfoglalni.¹⁹

A Szent János-lovagok templomát a törökök imaházként használták. Amikor 1594-ben hat évre magyar kézre került, több forrás szerint a szentély és a sekrestye megmaradt romjaiból kis templomot alakítottak ki, és oltárt emeltek benne a Szentlélek tiszteletére.

1600. szeptember 8-án Ibrahim pasa 60 000-es seregével ostrom alá vette Kanizsát. Hosszú és egyoldalú küzdelem után október 22-én Kanizsa kapui megnyíltak a nagyvezír előtt. Csurgó ismét, csaknem 90 évre török fennhatóság alá került.

György unokája, a költő és hadvezér Zrínyi Miklós nem érezte a császári udvar támogatását, csak átmeneti sikereket ért el hadjárataival. 1661-ben kezdte el építeni Kanizsa ellen-súlyozására a közeli Őrtilos határában Új-Zrínyivárat. Segédhadakat gyűjtött, és 1664-ben télen támadta meg a törököt. Ostrom alá vették Berzencét, és január 13-án bevették a várat. Ezután Babócsát, majd Eszékig a Dráva mentét foglalták vissza. Még ebben az évben Kanizsa felszabadítására indult, de a császári vezérek az elvonulás mellett döntöttek. A törökök Új-Zrínyivárat is elfoglalták, és 1664. július 7-én a földdel tették egyenlővé. A vasvári béke híre csáktornyai várában érte. November 18-án vadászat közben a kursaneci erdőben életét vesztette. Öccse, Zrínyi Péter Bécs elleni szembefordulásáért az életével és jószágvesztéssel fizetett. Miklós fiát, János Antalt még a nevével is megfosztották. 1703-ban börtönben halt meg az utolsó Zrínyi.

A XVI. század végén, mivel Babócsa és Csurgó, valamint Kiskomár kivételével egész Somogy megye török uralom alá került, megszűnt önálló vármegyei életet élni. Rudolf császár eltörölte a megye önállóságát. Az 1596. évi VII. dekrétum 41. cikkelye szerint „*míg Somogy vármegyének a helyreállítása bekövetkezik*”, minden nemest és kapitányt – lett lé-

16 Magyar Kálmán i. m. 95.

17 V. Molnár László: Kanizsa vára. Budapest, 1987. 74.

18 Bozsóky Pál Gerő: Segesdi krónika. Szeged, 1993. 288.

19 Magyar Kálmán i. m. 141.

gyen azok akár belföldiek, akár idegenek –, továbbá minden rangú és rendű lakost Zala vármegye fő- és alispánjának és szolgabíráinak jurisdictiója alá vetett.

A város ezeréves történelmében a folyamatosságot, a kontinuitást szétziláló, a fejlődést megtörő török hódoltság után romok maradtak. Ekkor kereste fel Somogy megyét Bél Mátyás, és leírásában úgy ábrázolta, mint egy szigetet, amely tele van bozóttal, láppal, posványos állóvizekkel.

Ami a régi építményekből megmaradt, mind a Festeticsekhez kapcsolódik. Még a Szentlélek-templom is. Festetics Kristóf 1726 decemberében vásárolta meg a császárhú de Prie márkítól a birtokot. A johanniták, a Zrínyiek és Török Bálint egykori vára és maga a templom a 120 éves török pusztítás miatt ekkor már romokban állt. E romokból az eredeti torony és a még álló sekrestye felhasználásával építette fel a mai Szentlélek-templomot. Festetics Kristóf városépítő tevékenységének másik nyomát az idősebbek még láthatták. 1977-ben lebontották a szomszédos lakótornyos központi uradalmi épületet, amelynek homlokzatát a mai gimnázium melletti Festetics-kapuba épített címere díszítette: „*Nemes Tolnai F. Kristóf úr, aranysarkantyús lovag Ő császári és királyi Felségének tanácsosa, a hétszemélyes tábla ülnöke magának és övéinek létesítette An. Dni. 1759*”. Baksay Sándor a millennium évében még látta, és le is írta a még egységes birtokközpontot: „*Északi részén a gróf nagy terjedelmű kőfallal kerített majorja, középen az uradalmi tiszt lakások hosszú sora az alacsony emeletű szűk palotával, melynek homlokán a Festeticsek vigyázatos daruja áll ört fél lábón.*”²⁰

Festetics Kristóf keménykezű, következetes földesúr volt. 1745-ben Cserti György Csurgón, Szalai János Alsokban, Kasza János Nagymartonban ellenállásra szólította fel a jobbagyokat, elűzték a dézsmarovókat, megtagadták a robotot és minden úrbéri szolgáltatást. Festetics katonai karhatalomért folyamodott, vezetőiket a pallosjogú úriszék halálra ítélte.²¹ Az elvadult vidék lassan, nagy áldozatok árán lett kultúrtáj.

Kristóf unokája, György gróf – ismét Baksayt idézve – „*várostarteremteni a várostalan Somogyban*”. A most megvalósult projekt két fő épületét ő emelte a középkori rendház romjai fölé. 1792-ben megalapította Somogy első iskoláját. Csokonai, az intézet ideiglenes tanára az uradalmi tisztartót, Paizs Antalt és feleségét, Kata asszonyt névnapjukon itt köszöntötte. 1796-ban az emeletes gimnáziumi épület felépítésével megnyitotta Csurgó Újvárosát.

Az 1950-es években keszthelyi szobrát a főterről eltávolították, az általa alapított csurgói gimnázium előcsarnokában levő domborművét fekete lepellel letakarták. Ennek háttérében kap értelmet Keresztury Dezső 1963-ban megjelent tanulmánya. A jeles gimnáziumi tanár, Pókos Ferenc jó érzékkel ajánlotta tanítványa, Fehér Rózsa figyelmébe, aki 1965-ben az Országos Középiskolai Tanulmányi Versenyen *A csurgói gimnázium küzdelmes évtizedei* című dolgozatával első helyezést ért el történelemből. „*Festetics György valóban udvart tartott; bár személyes külsőségeiben puritán, de mozgalmasságában s főként nemzeti tartalmában fejedelmi udvart. Nem véletlen, hogy a köréhez tartozó írók-költők mintegy a költő-hadvezér Zrínyi reinkarnációját látták benne, s olyan nagyok sorában emlegették, mint Bethlen Gábor.*”²²

Horváth József

20 Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képen. Magyarország, IV. Somogy megye. Budapest, 1896. 310.

21 *Kanyar József*: Harminc nemzedék vallomása Somogyról. Kaposvár, 1967. 113.

22 *Keresztury Dezső*: Festetics György és a magyar irodalom. Irodalomtörténeti Közlemények LXVIII. 5. 1963. [557–565] 562.

Kalotaszeg múltjának aranybányásza

A nyolcvanesztendős Sebestyén Kálmán köszöntése

A *Honismeret* szerkesztőbizottsága – olvasóink nevében is – köszönti szeretett és megbecsült tagját, a nyolcvanesztendős Sebestyén Kálmánt. Folyóiratunk lassan fél évszázados történelme során mindig arra törekedett, hogy az önkényes diktátumok által szétszabdalt magyarság történelmét, néprajzát, művelődését egységben lássa és láttassa. Nem véletlenül lógott le kétfelé régebbi számaink borítóján a Maradék-Magyarország térképéről a HONISMERET szó, még ha „akadtak” is akkoriban néhányan, akiknek politikai „meggyőződését” zavarta ez a sokunknak kedves jelkép. Ezért fogadtuk örömmel az ezredfordulón az Erdélyből akkor már tizenharmadik esztendője kényszerűen áttelepült Sebestyén Kálmán oktatástörténészt, a Kalotaszeg művelődésében és általában az erdélyi magyarság történetében, sorsában kiválóan tájékozódó tanárembert.

Sebestyén Kálmán az egykor Aranyos-Torda, jelenleg Kolozs megyében lévő Alsójárán született 1938. december 8-án. Az Árpád-kori települést német és magyar aranymosók és -bányászok létesítették, később a vidék jelentős fazekasközpontja lett, s bár 1849 januárjában a visszavonuló román seregek lakosságának felét kiirtották, a XIX. század végére már

Sebestyén Kálmán az előadását tartja a IX. Országos Honismereti Kiadványszerkesztői Konferencián, jobbra az elnöki tisztelet betöltő Halász Péter (Mándli Gyula felvétele, Vác, 2000. április 29.)

járasi székhely volt a vegyes népeségű (román, magyar, cigány) település. Ünnepeitünk középiskolai tanulmányait a kolozsvári Brassai Sámuel Liceumban végezte, majd a már „összevont”, Babeş–Bolyai Tudományegyetem Történelem–Filozófiai Karán szerzett tanári oklevelet. Ezt követően a kalotaszegi Magyarbikalon és Körösfőn volt igazgató-tanár, majd Kolozsváron tanított történelmet. A romániai magyarság, különösen a magyar elkötelezettségű értelmiség helyzetének súlyosbodása miatt 1987-ben áttelepült Magyarországra, ahol 1996. évi nyugdíjazásáig a Postamúzeum főmunkatársaként dolgozott. Innen szerezte meg 1992-ben magyar történelemből a doktorátusi, három év múlva, 1995-ben pedig a kandidátusi címet.

Nem tudom, hogy Sebestyén Kálmán leszármazottja-e az Alsójarát alapító aranybányászoknak. Mindenesetre hamar fölfedezte a maga aranybányáját, ha nem is a föld mélyében, hanem annak felszínén, a Gyalui-havasok, a Vlegyásza és a Meszes-hegység által közrefogott tájon, a kulturális szempontból három egységre – Felszegre, Alszegre és Nádas mentére – tagolódó Kalotaszegen. Végigtekintve tanulmányainak során, láthatjuk, hogy Jankó János, Gyarmathy Zsigáné, Malonyay Dezső, Balázs Éva, a két Kós Károly és mások nyomdokain járva mindig arra törekedett, hogy a Kalotaszeg múltjában és általában Erdély művelődéstörténetében talált aranyrögökből minél többet feltaláljon és felmutasson. Mint ízig-vérig példamutató pedagógus, már szülőföldjén elkezdett a táj és a hely történetével foglalkozni, de ott meglehetősen korlátozottak voltak a kutatási és főleg a publikálási lehetőségek. Kalotaszeggel foglalkozó főbb munkái jelzik szerteágazó érdeklődését: *Kalotaszeg népoktatása a XV. századtól 1848-ig* (1979), *A kalotaszegi fajaragás története* (1979), *A kolozsvári posták a XVI. század végén* (1994), *Kalotaszeg népi építészete a XVIII. században* (1998), *Gyarmathy Zsigáné Hóry Etelka élete és munkássága* (1998), *Az inaktelki Tárkányiak kolozsvári betelepődése* (2008); de általában is foglalkozott az erdélyi magyar iskolázás kérdéseivel. Összegyűjtött anyagainak nagyobb részét aztán Magyarországon tette és teszi közzé, nem utolsósorban a *Honismeret* folyóiratban. Ezek is elsősorban egyháztörténeti, oktatástörténeti és helytörténeti témájúak. Összefoglalóan pedig eddig négy jelentős kötetben láttak napvilágot: *A Kolozs-Kalotai református egyházmegye népoktatásának adattára a XV. századtól 1900-ig* (Bp., 1997), *Erdély református népoktatása 1780–1848* (Bp., 1995), *Magyarbikal története* (Magyarbikal, 1996), *Körösfői Riszeg alatt* (Bp., 2007).

A honismereti mozgalom, a *Honismeret* folyóirat és én személy szerint mint a folyóirat akkori szerkesztője, sokat köszönhetek, köszönhetünk Sebestyén Kálmán tudásának, tájékozottságának, közvetett és közvetlen szellemi segítségének. Mert hiába él Kálmán bátyánk immár több mint három évtizede fővárosunk keleti peremén – ahogy tréfálkozva mondtuk: Rákosmütyürkén –, szíve és lelke ma is Kalotaszegen, Kalotaszegért dobog. Ebben találta meg fő kutatási témáit, innen nézte és ezekben látta meg az erdélyi magyarság sorsának fontosabb csomópontjait is: jeles erdélyi családok hivatását, Erdély nyugati része belső migrációjának jellemzőit, a Romániai Magyar Népi Szövetség ellentmondásait; s csak sajnálhatjuk, hogy az Észak-Erdélyben működő román iskolák pandanjaként nem írta meg – vagy ha meg is írta, nem jelent meg –, hogy vajon miként alakult abban a négy esztendőben a dél-erdélyi magyar iskolák sorsa?

Hogy milyen erőteljesen ágyazódott Sebestyén Kálmán érdeklődése és elkötelezettsége a szülőföldhöz és a fölnevelő tájhoz, arról – más alkalmak mellett – meggyőződhattünk a *Honismeret* szerkesztőbizottságának egyik kihelyezett ülésén, amikor Bánffyhunyadon és környékén a szellemi vendégei lehettünk. Sohasem felejttem azt a szeretetet, amivel az éppen osztálytalálkozóra gyülekező egykori tanártársai fogadták őt és ugyancsak hazalátogató feleségét, sem pedig azt a házigazdai otthonosságot, amivel Magyargyerőmonosto-

ron, Körösfőn, Bánffyhunyadon meg a Sebes-vára közelében lévő nyaralójában fogadott és kalauzolt bennünket.

Sokat tünődtem azon, hogy egy boldogabb korban, ha egy ilyen, jobb sorsra érdemes erdélyi tanár akadálytalanul kibontakoztathatta volna pedagógusi, kutatói és közösség-szervezői képességeit, milyen eredményesen szervezhette volna – akár a belső-magyarországi honismereti mozgalom mintájára – a kalotaszegi, vagy éppenséggel a belső-erdélyi honismereti munkát, aminek keretében – mint nálunk – lelkes és többletmunkára is szívesen vállalkozó pedagógusok, lelkészek, vagy éppen tartalmas évekre vágyó nyugdíjasok találják meg valamilyen szervezett keretek között magyarságuk megvallásának szép és hasznos formáit. De ha a mostoha sors meg is fosztotta őt ettől a felemelő lehetőségtől, a maga számára megtalálta a honismereti munkában a magyar múlt, a magyar hon aranyrögökben gazdag bányáját.

Halász Péter

In memoriam

Búcsú Laki-Lukács Lászlótól (1953–2017)

Búcsú a könyvtárostól, a Cserehát helytörténet-kutatójától, a *Honismereti Munkáért Emlékérem*, a *Sebestyén Gyula-émlékérem*, a *Bél Mátyás – Notitia Hungariae Emlékérem*, a *Szinnyei József-díj* tulajdonosától, *A Népművészet Ifjú Mesterétől*, *Edelény város díszpolgárától*, a vászonszövőtől, és egy igaz jó baráttól. Attól, aki a sárospataki honismereti akadémián jókedvűen, szeretettel fogadta a vendégeket, fáradhatatlanul dolgozott, hogy mindenki jól érezze magát. Akkor még nem sejtettük, hogy két hét múlva a halálhírét fogjuk hallani. Halálával szegényebb lett a Cserehát Boldva mentéje, mert – ahogyan ő nevezte magát – az „*örtálló*” végleg eltávozott.

Laki-Lukács László 1953. július 10-én született Miskolcon. Gyermekéveit Lakon és Nyomáron töltötte. Ezt a két községet vallotta szülőfalujának. Nagyszüleitől itt szívta magába a paraszti élet szépségeit, szokásait, hagyományait. Megtanulta becsülni a szorgos parasztemberek nehéz munkával szerzett értékeit. Egész életében azon fáradozott, hogy a Cserehát dolgos embereinek megmaradt tárgyait, az asszonyok szőtt munkáit, szellemi örökségüket összegyűjtse, és az utókornak megmentse. Bárhová vetette is a sors, mindig hazavágyott. Azt vallotta, hogy őt az Isten „*ör*”-nek hívta, hogy ennek a vidéknek, ezeknek az „*Isten háta mögött*” élő embereknek emléket állítson, tárgyokban és írásokban egyaránt. Szülőföldjé-

Laki-Lukács László

nek szószólója, bemutatója és örökségük megmentője legyen. Az irántuk érzet tisztelet is közrejátszott abban, hogy neve elé felvette a „Laki” nevet.

Általános iskolába Nyomáron és Lakon járt, a gimnáziumot a közeli településen, Edelényben végezte. Kisebb kitérésekkel ide tért vissza könyvtárosnak, szeretett feleségével, Koren Zsuzsannával – aki kitűzött céljai megvalósítását messzemenően támogatta –, gyermekeivel, Boldizsárral, Gyöngyvérrel és Borbálával. Családjá és munkája mellett kutatott, szövött, írt és élte a gyűjtők mindennapjait. Ez éltette, ezért mindent megtett. Szorgos, fáradhatatlan munkabírájának köszönhetően a Boldva mentéről megmentett értékek felbecsülhetetlenek.

Könyvtárosi munkáját az Edelényi Járási és Nagyközségi Könyvtárban kezdte (1972–1974), majd a kurittyáni Bányász Művelődési Ház és Könyvtár vezetője 1974–1984 között. 1984-től 1986-ig a Szakszervezetek Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Tanács Központi Könyvtárának igazgatója. Visszakerülve Edelénybe, először az Izsó Miklós Gimnázium könyvtáros tanára 1986-tól 1992-ig, 1992-től az Edelényi Városi Könyvtár igazgatója, 1993-tól 1999-ig az edelényi művelődési intézmények: könyvtár, művelődési ház, tájház igazgatója, majd 2002-ig munkatársa. Súlyos betegsége miatt 2002-től rokkantnyugdíjas. Kiváló munkájáért 2015-ben megkapta a legmagasabb könyvtári kitüntetést, a *Szinnyei József-díjat*. Prókai Margit, a miskolci II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár igazgatója a felterjesztésben munkáját röviden így foglalta össze: *„Laki-Lukács László rendkívül sokoldalú alkotó egyéniség, könyvtáros, könyvtárvezető, helytörténeti kutató, publikáló szerző, néprajzi gyűjtő, vászonszövő, aki értékörző és értékteremtő munkájával harminc éven át hozzájárult a borsodi szellemi és tárgyi örökség közvetítéséhez. Harmincéves könyvtáros pályafutását, gazdag szakmai, vezetői, közéleti és alkotói tevékenységét csak részben, átmenetileg függesztette föl az a váratlan betegség, amely rokkantnyugdíjba kényszerítette. A betegségből hihetetlen erővel fölépülve, képes volt újra mozgósítani alkotó erejét és a »köz« szolgálatába állítva folytatni kutató és gyűjtő munkáját.”*

Amikor betegségében meglátogattam, az agyvérzés miatt nehezen lehetett érteni szavait, a jobb keze pedig béna volt. Szomorúan mondta, hogy *„Azt vette el tőlem az Isten, amit a legjobban szeretek, beszélni és írni. De bízom benne, hogy visszaadja!”* Szeretett beszélni: amit megtanult, megtudott, kikutatott – helyben és határainkon túl –, azonnal továbbadta. Akkor volt boldog, ha másoknak örömet szerezhetett, ha tudását továbbadhatta. Akár írsaiban, akár tanfolyamok, előadások, táborok, kirándulások szervezésével. Ahol a beszéd fontos volt, csak párat hadd említsek: a csereháti író–olvasó táborok, a hímzésekről tartott szemléltető beszámolók, az általa kezdeményezett edelényi földvárfeltárásnak a körülményei, a helyi Coburg-kastély felújításáról tartott ismertetései, a szomszédos falvak lányainak, asszonyainak szövésről tartott tanfolyamai, és még sorolhatnám.

Közel 40 önálló és szerkesztett kötete látott napvilágot. Számos honismereti, néprajzi, művelődéstörténeti, tudományos és ismeretterjesztő publikációja városi, megyei és országos lapokban jelent meg. A teljes bibliográfia az 55. születésnapjára megjelent *Kegyelmi kérvény* című könyvben található. Emellett több könyvnek volt szerkesztője, könyvsorozatnak elindítója. Az ő nevéhez fűződik az *Edelényi Füzetek* helyismereti sorozat megindítása is.

Elévülhetetlen az érdeme a Borsodi Tájház épületegyüttesének, gyűjteményeinek, illetve kiállításainak létrehozásában és működtetésében. A tárgyi emlékeken túl az általa létrehozott hatalmas anyag szinte az egész Boldva-völgy néprajzi emlékeit öleli föl. Az intézmény Edelény város és a Boldva völgye regionális múzeuma, amely *Az Év Múzeuma* országos pályázaton a kis múzeumok kategóriában 1997-ben *különdíjat* kapott.

A kultúra területén eltöltött több évtizedes szolgálat alatt több díjban, elismerésben részesült, amelyeket könyvtárosi, kutatói, publikációs, néprajzi, muzeológiai és közéleti tevékenységével, valamint etikus emberi magatartásával érdemelt ki. És amikor még maradt egy kis ideje, a közéleti tevékenységben „pihente” ki magát. Több egyesületnek, csoportnak, alapítványnak nemcsak aktív szereplője, de vezetőségi tagja is volt. Az edelényi Református Egyházközségben több évig presbitériumi tagként, több környékbeli településen pedig tiszteletbeli presbitériumi tagként tevékenykedett.

Részt vállalt a Magyar Néprajzi Társaság, az Edelényi Városszépítő Egyesület, a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Honismereti Egyesület, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete Borsod Megyei Szervezete és Helyismereti Szekciója (amelynek alapító tagja volt), a Magyarországi Tájházak Szövetsége, a Kazinczy Ferenc Társaság, a Tompa Mihály Gömöri Kulturális Egyesület, a Csereháti Településszövetség, a Galyasági Településszövetség, a Pulszky Társaság, a Vox Provinciae Alapítvány munkájában.

Mintha érezte volna, hogy rövid lesz az élete, két oldalról égette gyertyáját. Sokat és gyorsan dolgozott, hogy szülőföldje múltját minél teljesebben felkutassa és az utókornak örökül hagyja. Róla nyugodt szívvel elmondhatjuk azt, amit mindig is hangoztatott: „*Aki a múltat nem becsüli, a jövőt nem érdemli.*” Ő a múltat tisztelte, a jelenben élt és a jövőnek dolgozott. Nyugodjon békében!

Csirmazné Cservenyák Ilona

HÍREK

Emlékezés a Regnum Marianumra. Olyan szemtanúkat keresünk, akik vissza tudnak emlékezni a zuglói Regnum Marianum-templomra, emlékeik vannak az épület lerombolásáról, esetleg fényképet vagy más tárgyat őriznek a magyarság engesztelő templomáról – közölte lapunkkal a Magyar Patrióták Közösségének elnöke. Hetzmann Róbert elmondta: a Rákosi-rezsim által lerombolt templom helyén létrehozandó emlékhelyet gazdagítanák a korabeli dokumentumokkal vagy azok replikáival. – Az emlékhelyen a templomról szóló tematikus egység mellett szeretnénk létrehozni egy olyan kiállítási részt is, amelyben a kommunista diktatúra egyházpolitikáját, vagyis az egyházüldözés korszakát mutatnánk be – fogalmazott az elnök. Szavai szerint nemcsak a Rákosi-, hanem a Kádár-rendszert is terheli a felelősség az egyházüldözésben, hiszen még az 1960-as évek végén is nagy számban voltak börtönben raboskodó papok. – Ezeknek az atyáknak a történetét is szeretnénk bemutatni, ezzel is egyértelművé téve, hogy Kádár rezsimje kemény elnyomó rendszer, diktatúra volt – hangsúlyozta az elnök, aki arra is kitért, hogy az emlékhelyhez kapcsolódóan egy emléknapot is szeretnének létrehozni, amely a Tanácsköztársaság bukása iránti hálából emelt templom lerombolásának napja lenne. Az emlékhely 2021 végére készülhet el. A szervezet az info@magyarpatriotak.hu e-mail vagy a 1222 Budapest, Komáromi út 13/B postacímre várja a jelentkezőket. (Magyar Idők, 2018. okt. 26. 4. old.)